

POKRAJINSKI ZAVOD ZA SPORT

**AKTUELNO
U
PRAKSI**

2

NOVI SAD, 2004. god. XVI

AKTUELNO U PRAKSI

ČASOPIS ZA NAUČNO-STRUČNA PITANJA U SEGMENTU SPORTA

Izlazi dva puta godišnje.

Izdavač: POKRAJINSKI ZAVOD ZA SPORT

Za izdavača: KABOK IDA

Redakcijski kolegijum: Dr Jan Babiak
Kabok Ida
Branislav Strajnić

Glavni, odgovorni i tehnički urednik: Dr Jan Babiak

Tehnička podrška: Branislav Strainić

Prevod (na engleski) : Branislav Strainić

Lektor: Andželka Ninković

ADRESA: Redakcija časopisa AKTUELNO U PRAKSI

Pokrajinski zavod za sport

21000 NOVI SAD, Masarikova 25/II

telefon 021/572-224 faks 021/572-277

website: www.nzsport.org.nz

e-mail: nzsport@metrohive.net

Žiro račun: 355-1004192-81

Tiraž: 1000 primeraka

UDK 796

VU ISSN 0351-2037

Štampa: «ALFA graf» - štamparija

POKRAJINSKI ZAVOD ZA SPORT

UMESTO UVODA

Krenulo je. Ne samo ovom časopisu, već i kompletnoj delatnosti Pokrajinskog zavoda za sport. Vraćanjem kompetencija na pokrajinski nivo dosta delatnosti koje je prethodno Zavod izgubio, sada su ponovo njegove normalne delatnosti. U nekim segmentima i više od toga.

Tako na primer, u segmentu školskog sporta ranija aktivnost Zavoda je bila svedena na mali segment aktivnosti, dogovorene između Prosvetno-pedagoškog zavoda i ove ustanove. Sada je taj nivo zahvatanja znatno veći. Vidljivo je to već iz samog pristupa ovoj problematice, a pogotovo iz organizovanog stručnog savetovanja sa međunarodnim učešćem.

Savetovanje je bilo realizovano na temu **Vannastavne školske sportske aktivnosti učenika, način realizacije i sistem takmičenja**. Održano je u Novom Sadu, 18-19. novembra 2004. godine na kojem su svoja iskustva izneli eminentni stručnjaci iz naše zemlje i inostranstva. Ono što je zanimljivo, i što daje posebnu garanciju za ispravnost ovakvih akcija, je to što je na savetovanju bilo neočekivano mnogo stručnjaka iz prakse.

Pošto je *Verba volant, scripta manet*, odluka Zavoda je bila, da se ovaj broj časopisa posveti upravo ovom savetovanju. Tako je časopis Aktuelno u praksi postao tematski i prvi put u svojoj istoriji ZBORNIK RADOVA.

Razloga za takvo opredeljenje ima mnogo. Konačno, to je i jedina šansa da se učinjeno otrgne od zaborava, a da naši stručnjaci u praksi dobiju na jednom mestu kompletno prezentiran segment utvrđen određenom temom. Takva orijentacija neće biti jedina u ovom časopisu, ali će se na njoj insistirati. Da li ćemo izdržati?

Verovatno, jer – **moći, znači hteti!**

Uredništvo

SADRŽAJ

Umesto uvoda.....	4
VANNASTAVNE ŠKOLSKE SPORTSKE AKTIVNOSTI UČENIKA, NAČIN REALIZACIJE I SISTEM TAKMIČENJA.....	7
<u>Uvodna problematika:</u>	
A. Babić: Aktivnosti pokrajinskog sekretarijata za sport i omladinu u cilju revitalizacije školskog sporta u Vojvodini.....	8
Dr V. Đordić: Fizičko vaspitanje i školski sport – izazovi reforme.....	15
<u>Inostrana iskustva:</u>	
Dr A. Javorka: Iskustva u organizovanju školskog sporta u Slovačkoj.....	29
J. Lieskovský: Organizacija sporta u gradu Trnava.....	35
Dr Gy. Jády: Special Olympics Hungary. Leisure Sport for People With Mental Handicap in Hungary.....	39
<u>Teoretski aspekti vannastavnih aktivnosti:</u>	
Dr V. Kebin: Perspektive školskog sporta u novom veku.....	46
Dr D. Madić: Sport i zdravlje stanovništva sa aspekta vladinih i nevladinih organizacija.....	60
Dr B. Krsmanović: Sportske aktivnosti učenika: prošlost – sadašnjost – budućnost.....	69
<u>Vannastavne aktivnosti – preporuka za praksu:</u>	
Dr J. Babiak: Vannastavne sportske aktivnosti učenika i neke mogućnosti razrešavanja problematike sistema školskog sporta.....	75
Dr J Lepes: Uticaj nastavnika fizičkog vaspitanja na vanškolske sportske aktivnosti učenika.....	85
<u>Vannastavne aktivnosti dece sa posebnim potrebama:</u>	
B. Drobac: Zimski kamp – škola skijanja za decu ometenu u razvoju.....	101
ZAKLJUČAK SA SAVETOVANJA.....	
PUTSTVO SARADNICIMA ČASOPISA.....	109
	111

Stručno savetovanje sa međunarodnim učešćem

**VANNASTAVNE
ŠKOLSKE SPORTSKE
AKTIVNOSTI UČENIKA,
NAČIN REALIZACIJE
I
SISTEMI TAKMIČENJA**

Zbornik radova

Novi Sad, 18-19. novembar 2004.

Uvodna problematika

Aleksandra Babić

AKTIVNOSTI POKRAJINSKOG SEKRETARIJATA ZA SPORT I OMLADINU U CILJU REVITALIZACIJE ŠKOLSKOG SPORTA U VOJVODINI

Sažetak

U situaciji kada je sport u Vojvodini u organizacionom i institucionalnom smislu stagnirao dugi niz godina trebalo je obezbediti adekvatno mesto Sekretarijata u hijerarhiji organa uprave u oblasti sporta u Republici, odnosno obezbediti budžet koji će omogućiti pokretanje konkretnih akcija na revitalizaciji sporta u Pokrajini. Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu odredio je sledeće prioritete u svom radu:

1. Sanaciju, adaptaciju i opremanje sportskih objekata pri školama, revitalizaciju školskog sporta i afirmaciju školskih sportskih sekcija;
2. Revitalizaciju Sportskog saveza Vojvodine i obezbeđivanje uslova za razvoj vrhunskog i kvalitetnog sporta;
3. Osnivanje Pokrajinskog zavoda za sport.

Summary

For a decade, sport in Vojvodina was stagnated in organizational and institutional aspects, and it was necessary to provide for it adequate level in structure of Republic government in area of sport, that is, to provide budget from which could be financed actions for revitalisation of sport in Province. Provincial Secretariat for Sport and Youth has determined following priorities in its work:

1. Sanation, adaptation and equipment for school sport facilities, revitalization of school sport and affirmation of school sport clubs;
2. Revitalization of Sport association of Vojvodina and providing the right conditions for development of top level and quality sport;
3. Founding of Provincial Institute for Sport.

Uvod

Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu oformljen je Odlukom o pokrajinskoj upravi ("Sl. list APV", br. 3/02) u martu mesecu 2002. godine. Prethodno je ovaj Sekretarijat postojao kao sektor za omladinu i sport u okviru Pokrajinskog sekretarijata za obrazovanje, kulturu i nauku (nakon izmena 2002. godine Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje i kulturu). U situaciji kada je sport u Vojvodini u organizacionom i institucionalnom smislu stagnirao dugi niz godina trebalo je obezbediti adekvatno mesto sekretarijata u hijerarhiji organa uprave u oblasti sporta u Republici, odnosno obezbediti budžet koji će omogućiti pokretanje konkretnih akcija na revitalizaciji sporta u Pokrajini. Donošenjem Zakona o utvrđivanju određenih nadležnosti autonomne pokrajine (OMNIBUS) i formalno-pravno je utvrđen položaj Pokrajinskog sekretarijata za sport i omladinu i njegove nadležnosti u saglasnosti sa Zakonom o sportu u Srbiji.

U trenutku prenosa određenih nadležnosti na Pokrajinu, zatečeno je sledeće stanje:

- Finansiranje programa sportskih organizacija nije bilo sistemski rešeno pa je dobijanje budžetskih sredstava zavisilo isključivo od ličnih poznanstava i političke pripadnosti ljudi iz sporta sa ljudima iz vlasti. Zbog takve situacije većina sportskih saveza, odnosno klubova dovedena je na ivicu egzistencije što se normalno reflektovalo na izostanak vrhunskih rezultata.
- Usled višegodišnjeg neulaganja i neodržavanja kako objekata tako i sportske opreme i rekvizita, većina sportskih objekata, a posebno fiskulturnih sala, izgubila su svoju osnovnu funkciju.

Prioriteti u radu

Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu odredio je sledeće prioritete u svom radu:

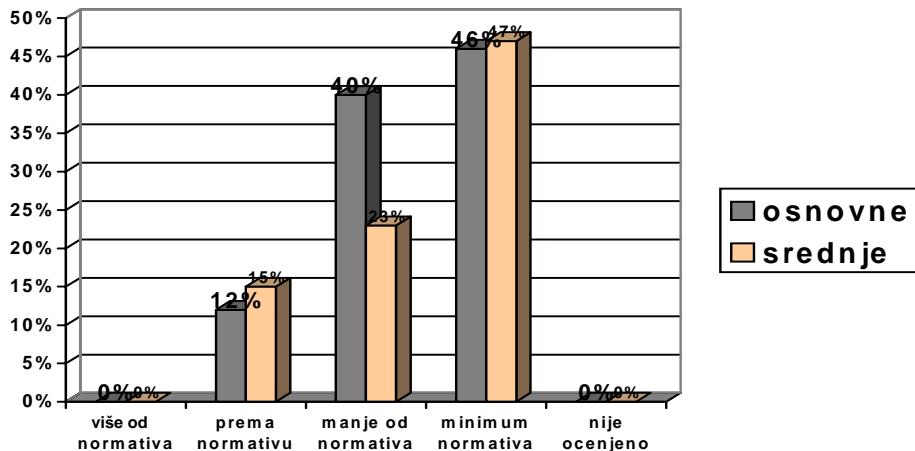
1. Sanacija, adaptacija i opremanje sportskih objekata pri školama, revitalizacija školskog sporta i afirmacija školskih sportskih sekcija;
2. Revitalizacija Sportskog saveza Vojvodine i obezbeđivanje uslova za razvoj vrhunskog i kvalitetnog sporta;
3. Osnivanje Pokrajinskog zavoda za sport.

Apsurdno je, da smo u vremenu savremenog društva, informatike i novih tehnologija, morali svoje aktivnosti da usmerimo ka stvaranju uslova za "samo" realizaciju nastave fizičkog vaspitanja.

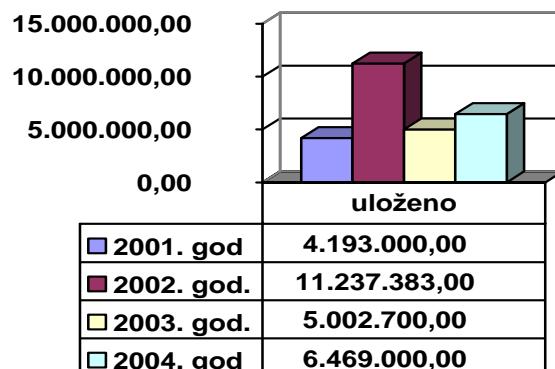
Sanacija i opremanje fiskulturnih sala

Informacija i izveštaj o potrebi poboljšanja osnovnih uslova za bavljenje sportskim aktivnostima u vaspitno-obrazovnim ustanovama Vojvodine pripremani za Izvršno veće AP Vojvodine tokom 2001. godine, pokazali su da preko 50% škola na teritoriji AP Vojvodine ne poseduje osnovne uslove za realizaciju nastave fizičkog vaspitanja (dijagram 1).

U periodu od novembra 2001. do oktobra 2004. godine, sredstvima iz budžeta ukupno je za adaptaciju, sanaciju i opremanje sportskih objekata opredeljeno 26.902.083,00 dinara, čime su pomognute 103 škole u Pokrajini (fiskulturne sale ili otvoreni sportski tereni) kao i 17 sportskih objekata. U 2002. i 2003. godini, akcija se realizovala u saradnji sa Pokrajinskim sekretarijataom za obrazovanje i kulturu, koji je u istu svrhu izdvojio ukupno 6.000.000,00 dinara (dijagram 2). Prilikom raspodele sredstava vodilo se računa o kriterijumima koji utiču na iznos dodeljenih sredstava: stepen nerazvijenosti opštine, broj učenika u školi, nivo opremljenosti, zainteresovanost lokalne samouprave itd.

Dijagram 1: Ocena normativa za realizaciju nastave fizičkog vaspitanja

Dijagram 2: Pregled opredeljenih sredstava

Pored konkretnih poboljšanja uslova za bavljenje sportskim aktivnostima dece u Vojvodini, cilj akcije je i angažovanje organa lokalne samouprave i mesnih zajednica na rešavanju problema. Ovu akciju pratila je medijska prezentacija, ne samo zbog pobuđivanja same sredine ili podržavanja već negde započetih aktivnosti, već i zbog ukazivanja na neophodnost stvaranja uslova za razvoj školskog sporta kao elementarnog parametra u stvaranju "zdrave nacije".

Sprovodenje nadzora nad sportskim objektima pri školama

Sekretarijat u skladu sa zakonskim ovlašćenjima vrši i nadzor nad sportskim objektima pri školama u Pokrajini. Posebna pažnja se obraća na nivo opremljenosti, nivo bezbednosti postojeće opreme i objekata u celini, kao i nivo higijensko-tehničkih uslova u njima. Uočava se da je oprema kojom raspolažu škole uglavnom stara, u većini slučajeva stavljena van funkcije pa se i ne koristi, u skladu sa čim je i prilagođen program nastave fizičkog vaspitanja. U toku je pravljenje baze podataka o opremljenosti i starosti sportske opreme i rekvizita u školama u Vojvodini. Cilj Sekretarijata je da se obidište sve opštine u Pokrajini nakon čega bi se upotpunila baza podataka i stekla prava slika o stanju objekata i nivou njihove opremljenosti i bezbednosti.

Revitalizacija školskog sporta i afirmacija školskih sportskih sekcija

Brojna istraživanja ukazuju na visoku zastupljenost posturalnih poremećaja kod učenika, nezadovoljavajući nivo fizičkih sposobnosti i poremećaje u zdravstvenom ponašanju učenika i učenica (bolesti zavisnosti, maloletničke trudnoće i sl.). U tom smislu, fizičko vaspitanje u školama, ima veoma važnu ulogu. Pored kvalitetne redovne nastave neophodno je učenicima omogućiti i ponuditi veliki broj vannastavnih aktivnosti, odnosno stvarati uslove za učešće velikog broja učenika u radu školskih sportskih sekcija.

Faktičko stanje u školama i činjenica da se sportski objekti izdaju bez ikakvog kriterijuma trećim licima, čime su najviše uskraćeni upravo učenici tih škola, daje za potrebno da se utvrde prioriteti pri korišćenju sportskih objekata kada se oni koriste van redovne nastave fizičkog vaspitanja, posebno što su sportski objekti pri školama državna svojina kojom u skladu sa Zakonom o sredstvima u svojini Republike Srbije, upravlja Republička direkcija za imovinu Republike Srbije. Svim lokalnim samoupravama poslat je 2002. godine Zaključak o potrebi davanja na korišćenje slobodnih termina u sportskim objektima vaspitno-obrazovnih ustanova na teritoriji AP Vojvodine, sportskim sekcijama i klubovima za rad sa mlađim kategorijama sportista, a 2003. godine Zaključak o potrebi utvrđivanja prioriteta u vezi korišćenja slobodnih termina u sportskim objektima vaspitno-obrazovnih ustanova na teritoriji AP Vojvodine.

Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu u saradnji sa predstavnicima lokalne samouprave zaduženim za sport i Pokrajinskim zavodom za sport utvrdio je kao neophodne sledeće smernice:

- obezbeđivanje slobodnih termina u fiskulturnim salama za realizaciju sportskih sekacija i
- obezbeđivanje finansijskih sredstava za stručni kadar koji će realizovati programe sportskih sekacija.

Sadašnji sistem školskih sportskih takmičenja realizuje se u skladu sa Zakonom o sportu i odlukom i preporukom Ministarstva prosvete i Ministarstva za sport Republike Srbije pod nazivom OSIŠOS (Olimpijske sportske igre učenika Republike Srbije). Programom je predviđeno da se za učenike osnovnih i srednjih škola svake godine održe unutarškolska takmičenja, opštinska, okružna, međuokružna i republička takmičenja, a svake četvrte godine i Olimpijada školske omladine Srbije. Postojeću organizaciju takmičenja karakteriše dosta propusta (sistem takmičenja u okviru školskog sporta se duplira, tj. poklapa sa takmičenjima

klubova, nepoštovanje propisanog broja učesnika, nejasnoće oko organizacije, posebno regionalnih takmičenja, pitanje obezbeđenja sudija, lekara, itd.).

Neophodno bi bilo da se školski sport organizuje po uzoru na nekadašnji SOŠOV, da se Vojvodina u tom smislu podeli na šest zona i da pobednici sa pokrajinskih takmičenja učestvuju i na prvenstvu Srbije. U saradnji sa Pokrajinskim zavodom za sport, Sportskim savezom Vojvodina i pokrajinskim granskim savezima formirane su dve radne grupe koje su pripremile predlog novih propozicija školskih sportskih takmičenja u Vojvodini (zastupljeni sportovi, uzrasne kategorije, način učešća, vrste i nivoi takmičenja, kalendar takmičenja i sl.). U procesu je formiranje manje radne grupe koja će pripremiti brošuru za štampanje sa svim neophodnim informacijama.

Umesto zaključka

U okviru zaključka ovog saopštenja svakako treba poći od nekih zaključaka na međunarodnom nivou. Prvi zaključak Okruglog stola ministara i seniorskih sportskih funkcionera za fizičko vaspitanje i sport održanog u Parizu u januaru 2003. godine glasi: "Neophodan je aktivjan rad u cilju razvoja i poboljšanja statusa fizičkog vaspitanja i sporta unutar obrazovnih sistema – kroz poboljšanje kurikuluma, sportskih kapaciteta i opreme, statusa fizičkog vaspitanja, inicijalne i radne obuke nastavnika, kao i kroz elaboraciju strategija za borbu protiv svih formi diskriminacije u vezi sa rodom, dohotkom, društvenim korenima, položajem ili invaliditetom". Upravo ovaj zaključak potvrđuje opredeljenje Pokrajinskog sekretarijata za sport i omladinu u politici sprovođenja utvrđenih prioriteta.

Dr Višnja Đordić

FIZIČKO VASPITANJE I ŠKOLSKI SPORT – IZAZOVI REFORME

Sažetak

Fizičko vaspitanje i školski sport suočeni su sa izazovima reforme. Promene generiše i izmenjeni društveni kontekst.

Neke koordinate fizičkog vaspitanja i sporta danas: Međunarodna povelja UNESKO-a o fizičkom vaspitanju i sportu, Sport i milenijumski razvojni ciljevi UN, 2005. godina – međunarodna godina sporta i fizičkog vaspitanja, globalna strategija Svetske zdravstvene organizacije, globalni pokret „Sport za sve“.

U saopštenju su prikazani neki novi pristupi fizičkom vaspitanju i školskom sportu.

Summary

Physical education and school sport are facing the challenge of reforms. Need for changes is generated from changing social context.

Some coordinates of today physical education and sport: International charter of physical education and sport, Sport and millennium development goals, The international year for sport and physical education (2005), WHO Global strategy on diet, physical activity and health; Global movement “Sport for all”.

Communication presents some new approaches to physical education and school sport.

Uvod

Fizičko vaspitanje i školski sport su međusobno povezani mnogostrukim i složenim vezama i međusobno se dopunjaju. Temeljni ciljevi, sa aspekta pojedinca i društva, nesumnjivo su im zajednički: doprinos zdravlju i skladnom razvoju ličnosti. Takođe, školski sport može biti most ka sportskim klubovima orijentisanim na postizanje vrhunskog sportskog rezultata. Ono što se ne sme zanemariti, jesu markantne promene društvenog konteksta, koje generišu i potrebu drugačijeg «čitanja» fizičkog vaspitanja i školskog sporta.

Koordinate tog novog prostora u kojem su pozicionirani fizičko vaspitanje i školski sport prepoznaju se u sledećim dokumentima i događajima:

- Međunarodna povelja UNESCO-a o fizičkom vaspitanju i sportu
- Sport i milenijumski razvojni ciljevi UN
- 2005. godina – međunarodna godina sporta i fizičkog vaspitanja
- globalna strategija Svetske zdravstvene organizacije
- globalni pokret „Sport za sve“.

Nove koordinate fizičkog vaspitanja i sporta

Premda je **UNESKO** usvojio **Međunarodnu povelju o fizičkom vaspitanju i sportu**, još 1978. godine u Parizu, ona je našoj stručnoj i najširoj javnosti nedovoljno poznata. Zaslužuje posebnu pažnju jer vrlo precizno i nedvosmisленo rešava mnoge dileme koje prate fizičko vaspitanje i školski sport. Iako svaki od 11 članova Povelje, sadrži svoje pododrednice, uputno je ovde navesti samo osnovne članove:

- *Član 1. Bavljenje fizičkim vaspitanjem i sportom je fundamentalno ljudsko pravo za sve.*

- Član 2. *Fizičko vaspitanje i sport predstavljaju suštinski elemenat (do)životnog obrazovanja u celokupnom obrazovnom sistemu.*
- Član 3. *Programi fizičkog vaspitanja i sporta moraju ispunjavati potrebe pojedinca i društva.*
- Član 4. *Nastavu, trening i upravljanje u fizičkom vaspitanju i sportu treba da realizuje kvalifikovano osoblje.*
- Član 5. *Adekvatni objekti i oprema su od ključnog značaja za fizičko vaspitanje i sport.*
- Član 6. *Istraživanje i evaluacija su neophodne komponente razvoja fizičkog vaspitanja i sporta.*
- Član 7. *Zaštita etičkih i moralnih vrednosti fizičkog vaspitanja i sporta mora biti stalna briga svih.*
- Član 8. *Informacije i dokumentacija pomažu promociji fizičkog vaspitanja i sporta.*
- Član 9. *Masovni mediji bi trebalo da imaju pozitivan uticaj na fizičko vaspitanje i sport.*
- Član 10. *Nacionalne institucije igraju glavnu ulogu u fizičkom vaspitanju i sportu.*
- Član 11. *Međunarodna saradnja je preduslov univerzalne i uravnotežene promocije fizičkog vaspitanja i sporta.*

Prvi član Međunarodne povelje UNESKO-a o fizičkom vaspitanju i sportu, uz već poznati član 31. Konvencije UN o pravima deteta (koji priznaje pravo deteta da se “*odmori i zabavi, angažuje u igri i rekreativnim aktivnostima odgovarajućim za uzrast deteta*”) eksplicitno tretiraju bavljenje fizičkim vaspitanjem i sportom kao fundamentalno LJUDSKO PRAVO. Nažalost, ovo pravo deteta se često osporava, najčešće zbog diskriminacije (posebno prema polu i sposobnostima), ali i zbog političkog zanemarivanja značaja fizičkog vaspitanja i sporta u društvu (opadanje ulaganja u fizičko vaspitanje, neadekvatni objekti i oprema itd.). Naša državna zajednica, kao članica Ujedinjenih nacija, a pre svega zbog dobrobiti svojih

najmladih građana, mora preuzeti odgovornost za ostvarivanje prava deteta na bavljenje fizičkim vaspitanjem i sportom.

Drugi važan momenat, jeste identifikovanje značaja sporta u ostvarivanju milenijumskih razvojnih ciljeva Ujedinjenih nacija. **Iz Izveštaja operativne grupe UN o sportu u funkciji razvoja i mira (2003)**, jasno se vidi da sport daleko nadilazi sportske terene, takmičarske rezultate, pojedinca... Priznaje se i identificuje doprinos sporta u postizanju milenijumskih ciljeva Ujedinjenih nacija, jer sport može biti veoma efikasno sredstvo unapređenja zdravlja, podizanja kvaliteta obrazovanja, sport doprinosi održivom razvoju, komunikacijama, saradnji i miru u svetu.

Istovremeno, još jedna globalna, moćna organizacija poput **Svetske zdravstvene organizacije (SZO)**, intenzivno se bavi problemima ishrane, fizičke aktivnosti i zdravlja, kroz definisanje odgovarajuće globalne strategije. Eksperti SZO podvlače da adekvatna i redovna fizička aktivnost predstavlja glavni faktor prevencije rastućeg porasta masovnih nezaraznih bolesti koje uzimaju visok danak širom sveta. Pritom, zabrinjavaju podaci da:

- najmanje 60% ukupne populacije ne ispunjava minimalne preporuke vezane za fizičku aktivnost (30' umerene fizičke aktivnosti dnevno)
- postoje posebno ugrožene grupe kad je reč o fizičkoj neaktivnosti: žene, starije osobe, osobe sa oštećenjima, pripadnici nižih socio-ekonomskih grupa.

Redovna fizička aktivnost ima dragocen uticaj na zdravlje pojedinca, međutim, i na makro-planu donosi značajnu ekonomsku korist. Naime, sistematsko bavljenje stanovništva fizičkom aktivnošću unapređuje javno zdravlje, smanjuje zdravstvene troškove i povećava produktivnost. Američke statistike pokazuju da 1 \$ uložen u fizičku aktivnost donosi 3,20 \$ uštede u medicinskim troškovima.

Ne čudi stoga inicijativa SZO pod nazivom "Kreći se radi zdravlja". Naime, Svetski dan zdravlja 2002. godine bio je posvećen upravo "Kretanju radi zdravlja". Inicijativa je proširena i sada se taj dan obeležava svake godine. SZO promoviše sistematsko bavljenje fizičkom aktivnošću i "sport za sve" kao široku društvenu akciju uključivanja svih kategorija stanovništva u prikladne sportske sadržaje.

Konačno, Generalna skupština UN je na svom zasedanju 5. novembra 2004. godine proglašila **2005. godinu Međunarodnom godinom sporta i fizičkog vaspitanja**. Ako tome dodamo činjenicu da su Savet Evrope i Evropski parlament tekuću 2004. godinu proglašili Evropskom godinom obrazovanja kroz sport, jasno je da međunarodna politička javnost izuzetnu pažnju, upravo u ovom trenutku, poklanja fizičkom vaspitanju i sportu.

Sliku aktuelnog društvenog konteksta upotpunjava popularnost pokreta „**Sport za sve**“ i značaj koji mu pridaju vodeće svetske organizacije i asocijacije. Pokret je nastao 60. godina prošlog veka i predstavlja svojevrstan balans medijski i finansijski hipertrofiranom vrhunskom (pogotovo profesionalnom) sportu. Svetski kongresi “Sporta za sve” održavaju se u novije vreme pod patronatom: Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK), Svetske zdravstvene organizacija, UNESCO-a i Generalne asocijacije međunarodnih sportskih federacija (GAISF). *Sport za sve* obuhvata sve vrste sportskih aktivnosti osim vrhunskog sporta, promovišući zdravlje, fizičku kondiciju i dobrobit za sve kategorije ljudi. Po mnogo čemu, školski sport ima odlike sporta za sve (učenike). Pritom se relacije *sporta za sve* sa vrhunskim sportom tumače teorijom duple piramide: masovnost i veliki obuhvat sporta za sve daju osnovu za vrhunske pojedince, i obrnuto, vrhunski sportisti predstavljaju uzore (modele) za hiljade drugih koji se uključuju u sport.

Fizičko vaspitanje i sport – savremenih pristup

Unutar ovako izmenjenog društvenog okvira, jasno je da se menja i slika fizičkog vaspitanja i sporta u savremenom svetu.

Fizičko vaspitanje se smatra esencijalnom komponentom kvalitetnog obrazovanja. Fizičko vaspitanje je, osim toga, integralni deo koncepta doživotnog učenja. Zanemarivanje fizičkog vaspitanja umanjuje kvalitet obrazovanja i nepovoljno utiče na javno zdravlje i zdravstveni budžet. Fizičko vaspitanje predstavlja efikasno sredstvo promocije fizičke aktivnosti kod mlađih. Fizičko vaspitanje se smatra izuzetnim kontekstom za ostvarivanje značajnih obrazovnih

ishoda (timski rad, saradnja, rešavanje problema, razvoj samopouzdanja). Fizičko vaspitanje čini posebnim upravo mogućnost uticanja na sva tri domena učenja: psihomotorni, kognitivni i afektivni. Utvrđeno je da postoji pozitivna korelacija između učešća u sportu i akademskog postignuća učenika. Takođe, bavljenje sportom može uticati na faktore koji doprinose delikventnom ponašanju mlađih (izostanak pozitivnih uzora, nedostatak samodiscipline, dosada).

Ne čudi stoga što savremeni obrazovni sistemi kao vodeće ciljeve fizičkog vaspitanja identikuju:

- stvaranje osnove za aktivan način života,
- doprinos zdravlju,
- skladnom razvoju i
- ukupnoj dobrobiti učenika.

Učenik kroz nastavu fizičkog vaspitanja stiče znanja, umenja, životne veštine, stavove i vrednosti potrebne za skladan psihofizički razvoj, očuvanje i unapređivanje zdravlja i aktivan način života.

Uprkos svemu prisutan je i *nepovoljan globalni trend*. Fizičko vaspitanje se sve više marginalizuje u obrazovnim sistemima i to se ogleda u smanjenju fonda časova, opadanju broja „specijalista“, smanjenim zahtevima vezanim za školovanje nastavnika, „kresanju“ neophodnih sredstava za fizičko vaspitanje i sport u školi, itd.

Zašto je to tako? U mnogim zemljama, evidentni su problemi sa budžetom, ignorise se značaj fizičke aktivnosti za decu i omladinu, a što je najgore - oni koji donose odluke, drugi nastavnici i stručnjaci, roditelji, mnoge grupe i organizacije, ne poznaju dovoljno važnost i koristi fizičke aktivnosti za pojedinca i društvo. I kod nas, su nažalost, prepoznatljiva neka od nabrojanih delovanja.

Pritom se zaboravlja da nivo fizičke aktivnosti dece i omladine nije zadovoljavajući, da opada sa uzrastom (tokom školovanja i do 50%), i da su žene manje aktivne od muškaraca (razlike se sa uzrastom produbljuju). Zaboravlja se da u Srbiji očekivano trajanje životnog veka iznosi 69 godina za muškarce i 74,5 godina za žene (oko 60. mesta u svetu), da od gojaznosti pati 37% odraslih stanovnika

(među prvih 10 u svetu), da izuzetno visok procenat školske dece ima određene posturalne poremećaje ili ravna stopala itd.

Na profilisanje savremenog fizičkog vaspitanja značajno utiče i širi obrazovni kontekst kojeg karakterišu:

- decentralizacija, demokratizacija, profesionalizacija;
- obrazovanje kao doživotni proces;
- poštovanje individualnih razlika između učenika;
- usmerenost na ishode obrazovanja, a ne na sadržaje (programe);
- integrirani nastavni program (obrazovne oblasti);
- ciklusi obrazovanja;
- participativne, kooperativne, aktivne i iskustvene metode nastave i učenja.

Fizičko vaspitanje se uklapa u taj format i mora odgovoriti izazovima otvaranja i veće fleksibilnost obrazovnog sistema. Lokalna zajednica i pojedinačna škola imaju značajnu autonomiju, ali i odgovornost u upravljanju, programiranju i realizaciji školskog programa, pa i programa fizičkog vaspitanja i školskog sporta. Podstiče se učešće nastavnika, roditelja i lokalne zajednice.

Nastavni program nije uniforman (isti za sve); uvažava potrebe učenika, nastavnika, roditelja i šire sredine. Nastavnik ima veću autonomiju, ali i odgovornost što ga čini kreatorom u pravom smislu te reči.

Nastavnik fizičkog vaspitanja je dužan da poštuje individualne razlike između učenika u pogledu: ličnih karakteristika, načina učenja i brzine napredovanja. Programi fizičkog vaspitanja izlaze u susret potrebama i mogućnostima svih učenika.

Veoma je važno da novi koncepti fizičkog vaspitanja implicitno i eksplicitno nose sledeće poruke:

- vežbanje je za sve;
- svi mogu imati koristi od vežbanja;
- svi mogu biti uspešni u vežbanju;
- vežbanje je za život.

Ako se analiziraju evropska i svetska iskustva u pogledu školskog fizičkog vaspitanja, može se zapaziti sledeće:

- fizičko vaspitanje predstavlja bitan elemenat školskog kurikuluma u većini zemalja;
- postoje značajne razlike u pogledu obima, sadržaja i organizacije;
- zajedničko: promocija zdravog načina života, naglašena saznajna i vaspitna dimenzija, interdisciplinarno povezivanje, korišćenje svih razvojnih potencijala fizičkog vaspitanja.

Školski sport u nas

Na tako izmenjenim osnovama fizičkog vaspitanja, po sistemu spojenih sudova, izrastaju i nove osnove školskog sporta.

Školski sport u nas nije bez tradicije. Još 1894. godine ovekovečeni su na fotografiji učenici iz Bečeja, članovi školskog gimnastičkog društva /slika dole/.

Međutim, još su se dugo lomila kopila oko sporta i njegove uloge u vaspitanju mladeži. Tako je još tridesetih godina prošlog veka, istaknuta

intelektualka, profesorka, plesni pedagog i teoretičar *Maga Magazinović* na tu temu pisala: "U vaspitačkim krugovima našim oko sporta vode se danas često žučne prepirke u pogledu njegove stvarne vaspitne vrednosti. Dokle ga jedni vatreno brane i propagiraju, čak i bez dovoljno kritičkog izbora: šta je baš *nama* od sve te sportske navale najzgodnije i najkorisnije za naše specijalne vaspitne i školske prilike, dotle ga drugi, opet bez razbora, napadaju, osuđuju čak i progone iz vaspitnog života naše omladine... Od sportskih pozitivnih strana njegovi pobornici naročito ističu *čednost sportske omladine*. Sport pouzdano štiti od sentimentalnosti i filozofiranja - to je istina. Razvija uz odlučnost, srčanost i jačanje volje i osećanje *drugarstva* i *prijateljstva* među omladinom oba roda..." (3).

U tek oslobođenom Beogradu, marta 1945. godine osniva se Fiskulturno-sportski odbor Srbije. Fizičko vaspitanje i sport dobijaju naglašenu instrumentalnu vrednost: "...osnovni zadatak fiskulturne federalne Srbije jeste jačanje za rad i i odbranu ...". Ministar prosvete, V.Ribnikar ističe "...Mi hoćemo da svaki omladinac grada i sela bude fiskulturnik...". To je doba fiskulturne značke "ZREN", sletova i fiskulturnih zadruga. U srednjim školama se formiraju fiskulturni aktivni kao učeničke organizacije. Oni kasnije prerastaju u sportske sekcije. Rad sekcija objedinjava školsko društvo za fizičku kulturu /postoje od Kongresa za fizičku kulturu 1958. godine/.

Krajem 60. početkom 70. godina prošlog veka, u republikama i pokrajinama nekadašnje Jugoslavije pokreću se sportske igre učenika osnovnih i srednjih škola, kao masovna takmičenja, organizovana stupnjevito u višegodišnjim ciklusima (MOI, SOŠOV, SIŠOS, SIŠOK itd.). Istovremeno, pogotovo u Vojvodini, promoviše se ideja sportskih škola pri osnovnim školama.

U niže prezentiranoj tabeli prikazan je razvoj sportskih sekcija i školskih društava za fizičku kulturu u Vojvodini u periodu od 1971. do 2001. godine. Kao što se vidi iz tabele, bilo sportskih sekcija desio se prvih godina posmatranog perioda, dok je broj školskih društava za fizičku kulturu evidentno opao u posmatranom periodu.

Tabela 1: Broj sekcija i školskih sportskih društava u 1971-2001. god.

VOJVODINA	1971. g.	1977. g.	2001. g.
Broj školskih sportskih sekcija	780	1381	1385
Broj školskih društava za fizičku kulturu	318	382	111

Značajan trag kad je reč o razvoju školskog sporta u Vojvodini, ostavio je sistem sportskih takmičenja pod nazivom Sportska olimpijada školske omladine Vojvodine (SOŠOV). Prve igre održane su 1970. godine u Novom Sadu. Svake godine na unutarškolskim takmičenjima učestvovalo je oko 180.000-220.000 učenika. Završne smotre su okupljale 3.000-3.500 učenika. Tokom godina, učenici su se takmičili u 13 sportskih grana i akademskim sastavima. Već tada se pojavljuju i brojni problemi, npr.:

- finansiranje,
- obuhvat učenika,
- nagrađivanje nastavnika,
- stručni rad,
- učešće učenika u radu školskih društava,
- organizacija završne smotre itd.

Nažalost, mnogi od ovih problema pritiskaju i danas naš školski sport.

Dogovor o jedinstvenom sistemu takmičenja na nivou Republike Srbije postignut je 1992. godine. Unutarškolska takmičenja novog sistema obuhvataju 220-250.000 učenika. Završna smota okuplja oko 3.5-4.000 učenika. Poslednje, VII olimpijske igre učenika Srbije održane su 2004. godine u Zaječaru (Knjaževac, Bor, Boljevac, Soko Banja i Ćuprija takođe su bili domaćini pojedinim sportovima). Igre su okupile ukupno 5.184 učesnika, iz 293 osnovne škole i 182 srednje škole. Takmičenja su organizovana u 9 disciplina, a dve discipline su bile probne. Iako se radi o masovnoj smotri najboljih učenika-sportista, treba znati da je među osnovnim školama bilo čak 24% sa po 1 učesnikom (kod srednjih škola – 26%).

I dalje brojna pitanja ostaju otvorena. To su:

- finansiranje takmičenja,
- obuhvat učenika (masovnost),
- nesistematski rad sekcija,
- stimulacija i vrednovanje nastavnika,
- učešće registrovanih sportista,
- prelivanje negativnosti iz profesionalnog sporta u školski sport itd.

Novi pristupi školskom sportu

Novi pristupi školskom sportu u prvi plan stavljuju:

- učestovanje,
- učenje i napredovanje,
- dobro raspoloženje (zabavu),
- bezbednost,
- uravnoteženost.

Školski sport promoviše pre svega aktivno učestovanje učenika, jer je to i osnovni razlog zbog kojeg se učenici opredeljuju za sportsku sekciju u školi (želete da vežbaju, igraju, budu aktivni). Većina dece, i odraslih, pre bi izabrala da igra za tim koji gubi, nego da sedi na klupi pobedničke ekipe i to je suština motivacije za bavljenje sportom u školi. Zato u školi mora biti što manje selekcije, klupa za rezervne igrače, «otpisanih» i «suvišnih». Najboljima, ako žele i ako to odobravaju njihovi roditelji, treba omogućiti bavljenje vrhunskim sportom. Međutim, takvih super-nadarenih pojedinaca je jako malo, a još je manje mesta u vrhunskom sportu za one koji žele da žive od sporta. Mnogo je više dece koja vole sport i žele da žive sa sportom, žele da se njime bave neopterećena rezultatom i profesionalnim obavezama.

Zato bavljenje sportom (u školi) treba da bude i zabavno, da bude dosta igre, druženja, uzajamnog pomaganja i, naravno učenja i napredovanja u skladu sa mogućnostima. Sport ne sme biti sve (nešto zbog čega se žrtvuje školski uspeh,

druženje, učenje i saznavanje na drugim poljima). Važan je i proces (samo bavljenje sportom, napor koji se ulaže, radost zbog nečeg što se naučilo i sl.), a ne samo produkt (rezultat, osvojeno mesto, medalja).

Uravnoteženost se poima više značeno: preporučuje se, npr. da se do 12. godine izbegava sportska specijalizacija; da se deca oprobaju u dva individualna i dva ekipna sporta; da se upoznaju sa različitim igračkim pozicijama; da se insistira na svestranom razvoju ličnosti itd.

Sport treba prilagoditi deci, jer je cilj da se što više dece uključi u sport. Deca ne moraju da se bave verzijom sporta za odrasle (oficijelna pravila, oprema, takmičenja i dr.). Tako bi se izbegli brojni problemi vezani za preterane fizičke zahteve, složena pravila, previše takmičenja, eliminacija, nedovoljno zabave, takmičarski pritisak itd.

Iako se aktuelni nastavni program školske sportske sekcije na jednom mestu izjednačava sa ranom sportskom specijalizacijom, to u ovom trenutku nije ni realno ni moguće, iz mnogo razloga (čak i ako se ostave po strani razmimoilaženja u pogledu njihove svrhe i značaja). Ti razlozi su:

- nizak nivo materijalno-tehničkih uslova (skoro 50% škola u Vojvodini raspolaže tek minimumom sprava i rezervita predviđenih normativom);
- nastavnici fizičkog vaspitanja nisu posebno obučeni za identifikovanje nadarenih učenika, a to posebno važi za nastavnike razredne nastave (učitelje);
- ne postoji i ne funkcioniše jedinstven sistem identifikacije sportskih talenata, koji bi bio lociran u školski sistem;
- nema sistemske saradnje i koordinacije sa sportskim savezima i klubovima;
- nije sistemski rešeno pitanje podrške škole učenicima koji su već uključeni u intenzivno bavljenje sportom.

Na kraju, može se podvući da tzv. dobru praksu u svetu, kad je reč o ranoj identifikaciji i razvoju sportskih talenata definišu sledeći parametri:

- definisani su nacionalni ciljevi i strategija,

- uspostavljena je mreža za podršku (uključuje čitav niz vertikalno i horizontalno povezanih institucija i organizacija iz javnog i privatnog sektora, lokalnu i širu inicijativu, različite projekte i akcije),
- ključni faktori su: škola, porodica i sportski klubovi.

Na kraju...

Očigledno je da su fizičko vaspitanje i školski sport u nas suočeni sa izazovima reforme. Uspešnost započete transformacije obrazovnog sistema u značajnoj meri će odrediti njihovu budućnost. Sigurno je, isto tako, da buduća rešenja u ovoj oblasti moraju poštovati potrebe društva i pojedinca, ugrađujući sve potencijalne i brojne doprinose sistematske fizičke aktivnosti zdravlju, obrazovanju, saradnji i razvoju.

LITERATURA

1. Ćosić, Ž. (1987): Počeci razvoja fiskulture i sporta u Srbiji 1945. Beograd, Obrazovni grafički centar.
2. Košničar, M. (1972): Sportske škole u Vojvodini: potrebe i mogućnosti za njihovo osnivanje. Novi Sad, Savez organizacija za fizičku kulturu Vojvodine; Zavod za fizičku kulturu Vojvodine.
3. Magazinović, M. (1932). Telesna kultura kao vaspitanje i umetnost, Beograd.
4. Međurepubličko-pokrajinsko savjetovanje o sportskom vaspitanju i obrazovanju učenika osnovnih škola i škola usmjerenog obrazovanja (1977). Sarajevo, Savez pedagoga fizičke kulture Jugoslavije.
5. Olimpijske sportske igre školske omladine Srbije (1976). Beograd, Republički odbor olimpijskih sportskih igara školske omladine Srbije.
6. Portal UNESCO. Web site: portal.unesco.org

7. Prilozi o unapređivanju nastave fizičkog vaspitanja (1998). Beograd, Republika Srbija, Ministarstvo prosvete: sektor za istraživanje i razvoj obrazovanja.
8. I sportska olimpijada školske omladine Vojvodine (1970). Novi Sad, Organizacioni odbor sportske olimpijade školske omladine Vojvodine.
9. Sport u školama SR Srbije: zbornik radova (1990). Beograd, Savez Olimpijskih sportskih igara školske omladine.
10. Stanje, problemi i zadaci u omasovljenju i unapređenju vannastavnih sportskih aktivnosti u školama Vojvodine, pokrajinsko savetovanje (1973).
11. Školska sportska značka (1961). Beograd, Savezni zavod za fizičku kulturu.
12. The global strategy on diet, physical activity and health. Web site WHO. <http://www.who.int/en/>.

Inostrana iskustva

Dr Anton Javorka

ISKUSTVA U ORGANIZOVANJU ŠKOLSKOG SPORTA U SLOVAČKOJ

(prevod sa slovačkog Dr J. Babiak)

Sažetak

Iznesena je osnovna delatnost Slovačke asocijacije sporta u školama, prezentiran je njen program takmičarskih aktivnosti, organizacija i problemi u školskom sportu, ali rečeno je i o sistemu sportskog takmičenja prosvetnih radnika. U okviru celokupne delatnosti navedene su i neke propratne aktivnosti a pogotovu Kalokagatija.

Prezentirani su i kontakti SASŠ na međunarodnom nivou.

Summary

The main activity of Slovakian association of school sport is presented, also programme of competition activities, organization and problems of school sport, and also about competition system of education workers.

Author mentions also Kalokagatia as one of the most important accompany activities.

Contacts SASŠ on international level are also presented.

Uvod

U vezi sa temom ovog savetovanja vezanom za školski sport treba reći i nešto o organizaciji školskog sportskog takmičenja u Slovačkoj republici. Ova delatnost je usko vezana sa aktivnošću **Slovačke asocijacije sporta u školama**.

Ova asocijacija osnovana je u smislu zakona o udruživanju građana pre 13 godina. Osnivačka skupština je bila 3. jula 1991. u Bratislavi. U suštini treba reći da su njen nastanak mnogi prihvatali s nevericom, čak neki od njih s lošim predubeđenjem, jer su u njoj videli neprijatnog konkurenta i sledeće „gladno grlo pri polupraznoj činiji“, pogotovu kada se ima u vidu da se u to vreme obim finansijskih sredstava iz državnog budžeta određenih za sport neprestano smanjivao.

I pored značajne nenaklonosti, Slovačka asocijacija sporta u školama za relativno kratko vreme je potvrdila svoju opravdanost na slovačkoj sportskoj i školskoj sceni, zadobila poštovanje i priznanje, kao ozbiljan partner u Slovačkoj i u inostranstvu.

Program aktivnosti i organizacija

Slovačka asocijacija sporta u školama kao stručna organizacija nastavnika telesnog vaspitanja nikla je iz namere da se zaustavi pad u oblasti školskih sportskih takmičenja učenika osnovnih i srednjih škola. Ta namera je ne samo uspešno ostvarena, već i visoko kotira iznad razine postavljenih zadataka. Savremeni sistem školskih sportskih takmičenja, svake godine konkretiziran u „Kalendaru“ Slovačke asocijacije sporta u školama i Ministarstva školstva Slovačke republike predstavlja 23 sportskih takmičenja, po pravilu podeljena na dve uzrasne kategorije – učenika osnovnih i srednjih škola (podeljenih po polu), koje počinju klasičnim olimpijskim sportovima (atletika, plivanje, volejbal, basketbal, rukomet, futbal itd.) i završavaju netradicionalnim disciplinama.

Čini se da je ovaj broj takoreći na granici podnošljivosti (optimalnosti) i upravljeni organi SASŠ se po pravilu svake godine bave pitanjima eventualne redukcije postavljenog programa. Odlučnost na često podvlačen „rez“, da bi se sportska takmičenja uklopili u okvir školskih programskih osnova, ipak nedostaje. Najverovatnija „prepreka“ je samo učešće dece i omladine u takmičenjima, koje se polako, ali sigurno približava ka $\frac{1}{4}$ miliona takmičara u toku godine. U ovoj brojci nije evidentan broj učesnika u okviru školskih takmičenja! Tako, i pored više organizacionih a pogotovu ekonomskih problema, broj utvrđenih disciplina se ne smanjuje. Čak suprotno, prošle godine je u kalendar takmičenja ušla gimnastika za najmlađe učenike, nožna odbojka i beisbol.

Nerazdvojnim delom školskog sportskog kalendarja su popularni **Školski dani sporta** sa takmičenjem i istrajnijim štafetama u **Memorialu M. Zavarske** (dečaci 10x1km, devojke 5x800m), **penalni festival, ABC-da fudbalera** (troboj u žongliranju fudbalskom loptom) ili takmičenjem u **preskakanju vijače**.

Osnovni princip Školskih dana sporta proizilazi iz u praksi potvrđenog saznanja, da što su jednostavnija pravila, time je interes za utvrđeno takmičenje veće (napr. kod penalnog festivala pravilo je: postigneš gol – ideš dalje, ne postigneš gol – ispadaš). Upravo taj pristup izrazito doprinosi ostvarivanju osnovnog smisla ovih dana sporta – privući ka redovnom vežbanju i onih, kod kojih sport i pokret dosada nije bio deo njihovog svakodnevnog programa.

Takmičenje nastavnika

Slovačka asocijacija sporta u školama od početaka svoje egzistencije težila je da u svoj program uključi i programe (pre svega kretne, ali i kulturno-umetničke) za one, na čijim (često „izmučenim“) leđima leži celokupna težina školskog sporta – nastavnika i ostalih školskih radnika. I tako od sporadičnih aktivnosti (počelo je sa malim fudbalom) postepeno je došlo ka celovitom **sistemu sportskih takmičenja zaposlenih u školi**.

Kamenom međašom u tom pravcu je bilo učešće slovačke školske reprezentacije na međunarodnim sportskim igrama u belgijskom Butgenbachu. Samo učešće, a pre svega postignuti uspešni rezultati su bili za Slovačku asocijaciju sporta u školama i njeno rukovodstvo ne samo impulsom, već i obaveza daljeg razvijanja ovog segmenta aktivnosti.

Kulminacijom napora u ovoj etapi bila je I olimpijada školskih radnika 1977 godine u Nitri. U gradu ispod Zobora sreli su se predstavnici školskih radnika iz svih krajeva Slovačke, da bi u časnom sportskom takmičenju i u duhu olimpijskih ideja položili kamen temeljac novorođene tradicije. Sportski, ali takođe i društveni uspeh ovog poduhvata je doprineo, da se sledećih godina u tome nastavilo. Sada je u pripremi po redosledu već 9. olimpijada školskih radnika, koja ima u programu osam sportskih disciplina (atletiku, fudbal, miks-odbojka, miks-košarka, tenis, stolni tenis, nožna odbojka i šah) i na njoj će startovati pobednici sa svih krajeva Slovačke republike. Očekuje se učešće više od 500 nastavnika-vežbača.

Propratne aktivnosti

Slovačka asocijacija sporta u školama može se pohvaliti dosledno razrađenim **sistemom olimpijskog vaspitanja**. U uskoj saradnji sa Slovačkim olimpijskim odborom se napr. u dvogodišnjem intervalu proglašavaju laureati **Školske nagrade fer plej** iz redova učenika i pedagoga. Pored toga opipljivi su rezultati dugogodišnje ankete pod nazivom „**Moja najlepša uspomena**“, u kojoj su prozvane osobe

slovačkog sporta i olimpizma odgovarali na utvrđeno pitanje njihovog najjačeg životnog događaja. Svoje odgovore u okviru ove manifestacije dopunjaju poklonom svog suvenira.

Stvarnim vrhom pregalaštva u duhu olimpizma u uslovima SASŠ je olimpijada dece i omladine – KALOKAGATIJA. Odmah treba upozoriti, da se ne radi o nekom jednokratnom (iako velelepnom) poduhvatu. Radi se o celogodišnjem programu u skladu sa pomenutim sportskim – ali i kulturnim – kalendарom i paralelno o dugoročnom i postepenom presađivanju životnog stila u duhu načela fer pleja i olimpijskih idea. Prvi put je ovaj pokret, koji izražava sklad fizičkog savršenstva s duševnom lepotom i ljudskim dobrom, realizovan u Trnavi 1992. godine. Od tada se u najstarijem slovačkom gradu u dvogodišnjem intervalu ostvaruje redovno. Godine 1994. je bila Kalokagatija kao jedna od deset poduhvata na svetu pod patronatom Međunarodnog olimpijskog odbora, dve godine kasnije već je imala međunarodni karakter, a od 1998. godine se u Spiškoj Novoj Vsi realizuje i njen zimski deo. Na svečanom otvaranju Kalokagatije 2000 je prisustvovao i tadašnji predsednik Europskih olimpijskih odbora **Jacques Rogge** – sadašnji predsednik MOK. On je ovu manifestaciju ocenio slovima: „Ushićen sam organizacijom Kalokagatije. Verujem, da je ovakav poduhvat veoma značajan za sportsku budućnost Slovačke. Investicija u omladinu se državi uvek isplati. To važi za celu Evropu, koja – kako izgleda – počinje biti kontinentom koji

stari. Tim više moramo investirati u mlađe. U u tom pravcu bih želeo doprineti i lično“.

U kontekstu ove problematike treba reći, da na ovogodišnjoj dečjoj olimpijadi je prvi put učestvovala i reprezentacija iz Srbije i Crne Gore u okviru koje su uzeli učešće pre svega mladi sportisti iz Vojvodine, odnosno Novog Sada.

Saradnja na međunarodnom nivou

Kontakti Slovačke asocijacije sporta u školama sa inostranstvom su intenzivni – ne samo po učešću slovačke sportske reprezentacije na međunarodnim takmičenjima, već i na polju takoreći diplomatskom. IFS – međunarodna organizacija školskog sporta – poštuje SASŠ kao verodostojnog i pouzdanog partnera. Potvrđuje to i činjenica, da je SASŠ bila zadnjih nekoliko godina organizator nekoliko međunarodnih školskih sportskih takmičenja – u atletici (J. Humbert Cup – 1995 v B. Bystrici), odbojci (Komarno –1996) i stonom tenisu (Senec 2002). Već ove godine je počela priprema međunarodnog prvenstva ISF 2006 u orijentacionom trčanju. U okviru toga se očekuje i učešće dece i omladine iz Srbije i Crne Gore.

Umesto zaključka

Šta reći na kraju?

Već iz rečenog se može zaključiti, da u oblasti aktivnosti, koju smo dobili kao nasledstvo – imamo dosta uspeha. To ipak ne znači da sve ide bez problema. Ali problemi su zato, da bi se rešavali.

Hvala na pozivu. Držim vam palčeve na radu u programu revitalizacije školskog sporta i uspešnom realizovanju naslovljene problematike na ovom savetovanju. Hvala na pažnji!

Jaroslav Lieskovský

ORGANIZACIJA SPORTA U GRADU TRNAVA¹

(prevod sa slovačkog Dr J. Babiak)

Sažetak

Prezentirano je iskustvo u sportskoj organizaciji grada Trnava. Postavljeni su glavni pravci dejstva u samoupravnoj orijentaciji, napravljena distribucija sredstava u pravcu izgradnje novih ili, češće rekonstrukcije postojećih objekata. Napravljena je finansijska konstrukcija vlastitih (gradskih) sportskih aktivnosti, ali i sistem direktnog, indirektnog finansiranja kao i dotacija za dečji, omladinski i mosovni sport odraslih.

Posebno je podvučena pažnja za sportsku aktivnost hendikepiranih, ali i međunarodna saradnja.

Summary

Organization of sport in city of Trnava is here presented. Main directions are made, and also distribution of financial goods is directed to reconstruction of old and building new sports objects.

System of direct and indirect financing as well as dotations for children, youth and mass adult sport, is also made.

Accent is put on two things, sports activities of handicap, and on international cooperation and contacts.

¹ Iz razloga što se može očekivati da decentralizacijom finansiranja segmanta fizičke kulture i sporta dobar deo finansiranja vannastavnih aktivnosti će biti prebačen na lokalnu samoupravu, ovde će biti prezentirana iskustva grada Trnave, koja taj način finansiranja ina već nekoliko godina. U okviru toga samo još nekoliko podataka: Trnava je najstariji grad u Slovačkoj i jedan od značajnih centara u Slovačkoj. Ima 60.000 stanovnika i solidno postavljen koncept fizičke kulture. Isti primer je prezentiran i iz razloga što su sa ovim gradom pregovori oko sportske saradnje sa Novim Sadom i gradovima šireg regiona Vojvodine.

Uvod

U novom milenijumu je Trnavska samouprava dinamički krenula i u oblasti sporta i aktivnog telesnog odmora svojih građana. Značajnom polaznom tačkom je bio tzv. kompenzacioni zakon. Pomeranje kompetencija na samoupravu grada Trnava se posle eksperimentalnog drugog polugodišta realizovao u sledećim segmentima:

- a) razrada konцепције telesne kulture prema uslovima grada Trnava,
- b) učešće u izboru i pripremanju sportskih talenata,
- c) podsticaj organizovanja sportskih poduhvata gradskog karaktera,
- d) stvaranje uslova za razvoj sporta za sve,
- e) podsticaj sportskih aktivnosti zdravstveno ugroženih građana,
- f) podsticaj inicijativa u okviru telesne kulture usmerene na zaštitu prirode,
- g) kontrola svrshishodnosti korišćenja finansijskih sredstava određenih za fizičku kulturu i sport,
- h) saradnja sa građanskim udruženjima, mesnim zajednicama i drugim pravnim licima koji dejstvuju u oblasti fizičke kulture.

Osim toga uspešno je nastavljena realizacija „Strateškog plana ekonomskog razvoja mesta Trnava“, u koji na značajnom nivou ulazi i svestrana potpora kretnih aktivnosti gradske zajednice.

Investicije u sportske objekte

Grad Trnava je preuzeo na sebe sve važniju i odgovorniju ulogu kod obezbeđenja pogona, održavanja, modernizacije i izgradnje objekata fizičke kulture, sportskih sprava i rekvizita za građane Trnave i njenih posetilaca. Tako je u 2003 za projektnu pripremu, rekonstrukciju i izgradnju novih fiskulturnih i sportskih objekata izdvojilo sumu 773.000 Sk.

Finansiranje aktivnosti

Mesna samouprava je u toku prethodne godine (2003) organizirala 120 sportskih, fiskulturnih i turističkih akcija. One značajnije su već one tradicionalne, koje su realizovane pod patronatom gradonačelnika: Trnavska novogodišnja trka, Memorijal Ladislava Kmeča, Trnavski kup u umetničkom klizanju, Kup grada Trnava u plivanju, Challenge Day, Međunarodni futbalski turnir partnerskih gradova i gradskih policija, Kup gradova i sela sa nazivom Trnava u vatrogasnem sportu, Štit grada Trnava u atletici, Euro Tour, Trnavsá F3J, Prednovogodišnji fudbalski šou i drugi poduhvati. Pored toga: Kup viceprimatora grada, Trnava Cup starijeg podmlatka partnerskih gradova, Glot šlapcug – turistički pohod u maju, Memorijal Karola Holoviča (međunarodni turnir u hokeju). Na kraju godine: Sportista godine (pojedinačno, kolektivno), kao i Tradicionalni trnavski vašar sa 17 decembarskih aktivnosti (trnavski dani fizičke kulture).

Dotacije

Gradsko zastupništvo u Trnavi je 2003. godine je podržalo razvoj sporta i sportskih aktivnosti na dva načina:

1. Direktne dotacije:

Na predlog Komisije za omladinu i sport grada, gradonačelnik je odobrio 500.000 Sk. na podsticaj 87 prijavljenih sportskih objekata i 250.000 Sk na

realizaciju aktivnosti dece i omladine (48 projekata). Grad Trnava je finansiralo i sledeće sportske aktivnosti:

- a) Trnavske sportske igre osnovnih i srednjih škola i fakulteta,
- b) Memorijal u letenju bez motora,
- c) Grand Prix Tyrnavia, svetskog takmičenja u plesu (450 parova).

2. Indirektne dotacije:

Uprava gradskih sportskih objekata je obavezna da stavi na dispoziciju širokoj javnosti svakog dana po dva sata svoje prostore. Iz tog razloga gradska samouprava izdvaja i sredstva na održavanje pomenutih sportskih objekata.

2. Dotacije dečjih, omladinskih i masovnih aktivnosti:

Radi se o svestranoj aktivnosti više organizacija koje dejstvuju u dečjoj, omladinskoj i masovnoj oblasti. Najznačajnija je Kalokagatija – centar slobodnog vremena, Trnavski olimpijski klub, Gradsko veče omladine, DOMKA – salezianska omladina, Zajednica Tulipanci i Hrubaci, eRko, Slovački skauting, Kršćansko-demokratska omladina i dr.

Posebnu pažnju zaslužuje podsticaj fiskulturnih aktivnosti zdravstveno i mentalno hendikepirane dece, omladine i odraslih.

Na visokom nivou je bila izmena aktivnosti sa partnerskim gradovima Břeclav, Portsmouth, Szombathely, Varaždin i Zabrze.

Umesto zaključka

Samouprava grada je posle preuzimanja kompetencija postala odlučujućim subjektom sportskog pokreta u Trnavi i u značajnoj meri obezbeđivala stektar aktivnosti, uračunavajući i davanje na dispoziciju građanima svojih sportskih objekata. U skladu sa Ustavom SR i zakonom o budžetskim pravilima biće doprinos, ako Ministarstvo školstva SR obezbedi u sledećem periodu odgovarajući obim finansijskih sredstava na ostvarivanje zakonom definiranog prenesenog učinka državne uprave u oblasti fizičke kulture i sporta. Biće to uglavnom korak u prilog stagnirajućoj društvenoj sferi u oblasti fizičke kulture.

Dr Gy. Jády

SPECIAL OLYMPICS HUNGARY

LEISURE SPORTS FOR PEOPLE WITH MENTAL HANDICAP IN HUNGARY

Sažetak

Sport je univerzalna ljudska vrednost. Veliki broj ljudi ima potrebu za sportom nezavisno od pola, godina starosti, zdravstvenog stanja.

Osobe sa fizičkim hendikepom, slepi, osobe sa mentalnim problemima imaju podjednaku potrebu. Definicija sporta se ne može ograničiti samo na takmičarski sport.

Pravila igre za hendikepirane osobe su prilagođena pravila. To znači, da su pravila igre prilagođena sposobnostima i potrebama hendikepiranih osoba.

Summary

Sport is a universal human value. Masses of the people require sport activity independently from gender, age, condition of health. People with physical handicap, blind people, people with mental problems equally need sport. The definition of sport cannot be restricted only for competitive sport.

The sports rules of disabled people are adapted rules. It means, the basic rules are the normal sports rules for the healthy but they have to be changed in order to meet the needs of the disabled.

Introduction

The aim of this presentation is to show the sports rules of Special Olympics and to inform about the work of Special Olympics Hungary. Some rules of Special Olympics can also be used successfully in leisure sport competitions.

There are some data about Special Olympics' largeness. In summer of 1963 the famous Kennedy family has arranged a sport camp for 100 mental handicapped people in US. The success surpassed all expectation. After that sport activities for mental handicapped people started to be organised nationally and internationally.

The following data reflects the fast growing up of Special Olympics Movement:

Chart 1 Increasing of Athlete Participation

Year	Number of Athletes
1963.	100
1968.	1.000
1988.	588.500
1990.	750.000
1998.	1.200.000

The principles of Special Olympics

The principles on which Special Olympics was founded, and which must continue to guide the operation and expansion of the global Special Olympics Movement, include the following:

1. People with mental retardation can, with proper instruction and encouragement, enjoy, learn and benefit from participation in individual and team sports, adapted as necessary to meet the needs of those with special mental and physical limitations.
2. Consistent training under the guidance of qualified coaches, with emphasis on physical conditioning, is essential to the development of sports skills, and competition among those of equal abilities is the most appropriate means of testing these skills, measuring progress and providing incentives for personal growth.
3. Through sports training and competition: people with mental retardation benefit physically, mentally, socially and spiritually; families are strengthened; and the community at large, both through participation and observation, is united with people with mental retardation in an environment of equality, respect and acceptance.
4. Every person with mental retardation who meets the requirements of admittance should have the opportunity to participate in and benefit from the sports training and athletic competition programs offered by Special Olympics.
5. Special Olympics must transcend all boundaries of race, gender, religion, national origin, geography, and political philosophy, and offer sports training and competition opportunities to all eligible persons with mental retardation in accordance with uniform worldwide standards.
6. Special Olympics celebrates and strives to promote the spirit of sportsmanship and a love of participation in sports for its own sake. To that end, Special Olympics aims to provide every athlete with an opportunity to participate in training and competition events that challenge that athlete to his or her fullest potential, regardless of the athlete's level of ability. Special Olympics therefore requires that Special Olympics Games and Tournaments offer sports and events that are appropriate for athletes of all levels of ability, and in the case of team sports, provide every athlete with an opportunity to play in every game.

Unique from Other Sports Organizations

There are some unique procedures of Special Olympics which origins from the principles.

1. No fees are charged to athletes (participation at competitions is free for all athletes. There is no any registration fee),
2. Sports opportunities for all ability levels,
3. Divisioning for equitable competition,
4. Awards for all participants.

Sports opportunities for all ability levels

Special Olympics provides sport opportunities for every athlete in every official branch of Special Olympic sports. Sport rules based on international rules of sport federations. There should be employed except when they are in conflict with the Official Special Olympics Sports Rules. In such cases, the Official Special Olympics Sports Rules should apply.

We have official events: for example in athletics, from 100 m to marathon run etc., in aquatics: freestyle from 50 m to 1.500 m distances, backstroke, breaststroke, butterfly from 50 m to 200m distances etc.

There are modified sport rules for athletes with low ability levels.

They also have sport events. E. g.: Athletics: 25 m, 50 m run, standing long jump, softball throw, 25 m, 50 m walk, wheelchair events, 10 m, 25 m, 50 m assisted walk – for those who have serious handicap. E. g.: Aquatics: 25 m freestyle, 25 m backstroke, 10 m assisted swim, 15 m unassisted swim.

The modified version would be only a part of sport rules. E. g.: in basketball: A player may take two steps beyond what is *permitted by governing body rules*. However, if the player scores, *is deemed to have “travelled”* or escapes the defence as a result of these *additional steps*, an advantage has been gained.

Chart 2 Opportunities for All Ability Levels

Range of Events in Athletics:

Walking

10m Assisted Walk, 15,000m Walk

Running

25m Dash, 4x100/400 Relays, Marathon,

100m Hurdles

Throwing

Tennis Ball Throw, Softball Throw, Shot

Put

Wheelchair

30m Motorized Slalom, 30m Slalom,
400m

Jumping

Standing Long Jump, Long Jump, High
Jump

Pentathlon

1. Divisioning for equitable competition

Competitions are structured so that athletes compete with other athletes of similar ability in equitable divisions. The ability of an athlete or team is determined by an entry score from a previous competition or is the result of a preliminary event at the competition itself. Other factors that are significant in establishing competitive divisions are age and gender. All divisions are created so that the difference between the highest and lowest scores within that division should not be more than 10%. This 10% is only recommended but should be used as a guideline for establishing equitable divisions when the number of athletes competing is appropriate. Group teams are set up according to ability based on the skills assessment tests and results from the preliminary round. Ideally, competition is enhanced when each division accommodates at least three and no more than eight competitors or teams of similar ability.

Chart 3 Sample Division

Event: Shot Put

Division 1 (Age Group: 16-21)

<u>Athlete ID#</u>	<u>Age</u>	<u>Distance</u>	010	16	10.0m
252	17		9.8m		
490	16		9.8m		
115	18		9.5m		
620	21		9.5m		
331	19		9.3m		
915	18		9.1m		
807	20		9.0m		

Honest efforts rule. Any athlete that completes an event at a score 15 % better than preliminary or reported score shall be subject to disqualification.

2. Awards for all participants

All award ceremonies conducted shall concentrate on the dignity and accomplishments of the participating athletes. Medals shall be presented to the first, second, and third-place winners in each event, and ribbons shall be presented to athletes who finish in fourth through eighth place. Athletes who are disqualified shall be presented with a participation ribbon.

Special Olympics Hungary

Special Olympics Hungary was established in 1989.
This movement has been growing continuously.

Number of Registered Athletes: 2 683

Number of Competitions

Year	Number of Competitions
2001.	34
2002.	38
2003.	51
2004.	61

Number of Sports

Year	Number of Sports	New Sports
2001.	14	MATP (Motor act. training programme)
2002.	15	badminton
2003.	16	roller-skating
2004.	18	snowshoeing, figure skating

Special Olympics Hungary - 18 Sports

Summer Sports

Aquatics (Swimming), Athletics (Track and Field), Badminton, Basketball, Cycling, Football (Soccer), Gymnastics (Artistic), Handball, Motor Activities Training Programme, Powerlifting, Roller Skating, Table Tennis, Tennis

Winter Sports

Figure Skating, Floor Hockey, Snowshoeing, Alpine Skiing, Speed Skating

We are convinced that we provide healthier and happier life for mental handicapped people through sport.

Teoretski aspekti vannastavnih aktivnosti

Dr Vladimir Kebin

PERSPEKTIVE ŠKOLSKOG SPORTA U NOVOM VEKU

Sažetak

Filozofska pitanja postavljaju određenu vizuru problematizovanja pitanja mesta i uloge školskog sporta u budućnosti. Na osnovu analiza obrazaca ponašanja mladih, autor specifični model egzistencije, izražavanja, saobraćanja i samostvarivanja pojedinaca ili grupe, označava sa pojmom «stil» ili «stilovi» života i očekuje da implementacijom školskog sporta u budući način života može da se realizuje «sportski stil» ponašanja mladih među ostalim faktorima koji obezbeđuju prirodnu stabilnost školskog sporta. Školski sport ima svoju budućnost. Primerima iz prakse predviđenih projekata u razvoju i realizaciji školskog sporta kod nas, a na osnovu analiza 80 zemalja sveta, autor potvrđuje svoju tezu svestan svih oblika negativnih društveno političkih uticaja na mlade.

Summary

There are many philosophic aspects and thinkings about future place of school sport in modern society. Considering results of Youth population behaviour analysis, author expects that by implementing school sport in future lifestyle of youth population, will result that school sport will have a future.

Author confirms his thesis, taking in consideration different analysis from over 80 countries, that in spite of many bad socio – political influences on youth population today, all school sport projects will be realised.

Uvod

Čovek je jedino biće svesno svoje konačnosti i egzistencijalnog svršetka. Ova okolnost nije bez uticaja na ponašanje čoveka i celokupni mehanizam njegove motivacije. Svest o obaveznom kraju, smrti, morala bi imati dejstvo na ukupnost naših želja i planova, bitno utičući na njihovu strukturu. Ona je u neku ruku konstitutivna, jer menja karakter naših motivacija u psihološkom, donekle u etičkom smislu shodno predstavi kraja i jasnom doživljaju još neprisutne budućnosti. U tom pogledu, čovekova konačnost suštinski se razlikuje od konačnosti neke stvari ili drugog živog bića koje je nesvesno svoje egzistencije, prema tome i svog svršetka.

"U kojoj meri znanje o obaveznom kraju utiče na standarde našeg ponašanja? Da li bi sistem vrednosti bio isti kakav sada imamo, pod uslovom da se naša egzistencija proteže u beskonačnost, odnosno da večno živimo? Da li bi čovek konstitutivno psihološki bio sličan postojećem čoveku, pod pretpostavkom da večno živi, kao da je svestan svoje besmrtnosti? U slučaju besmrtnosti da li bi bili spremni da izdržimo egzistenciju u okviru postojećih ili budućih društveno - istorijskih standarda, ili bi se trudili da ostvarimo potpuno nov, nama za sada nepoznat, sistem normi i pravila? Ozbiljnost koja ova pitanja sugerisu, ne može biti ravnodušna filozofskom prilazu i tumačenju"(Tomović S.: Aktivnost i prolaznost, Teorija, br.1,2, Filozofsko društvo Srbije, Beograd, 1977, str.15).

Pošto ni jedan cilj nije u isto vreme toliko izvestan i pokretljiv kao što je smrt, iz ove protivurečne odredbe smrti nastaje i naše protivurečno ponašanje u odnosu na ono šta treba da uradimo, pre nego što je smrt došla. Mi se praktično ponašamo kao bića koja znaju da će umreti, no koja ne znaju i koja čak ne mogu ni u slutnji imati uvid kad će umreti. Staramo se da kraj života dočekamo sa što više ostvarenih zadataka, ali u isto vreme pravimo planove kao da smo neuništivi i besmrtni. Iz toga se može zaključiti da prolaznost i doživljaj prolaznosti nema presudan egzistencijalni značaj, što ne znači da nema nikakav značaj. Radi se naime,

o tome da se osećanje prolaznosti ne može meritorno uzeti kao polazište nekih osnovnih sudova o vrednosti čovekove egzistencije.

Pitanje i problem

Pitanje se uvek nalazi u nekom horizontu, ono ga, kao granicu i domet svojeg duhovnog vidokruga, otvara, proširuje ili naprosto održava. Razumljivo je da se stara pitanja ne mogu pojaviti u novom horizontu, pa tako postaviti novo pitanje znači otvoriti novi horizont ili se već nalaziti u njemu. Naše pitanje odnosno naš problem jesu mogućnosti stvaranja stila ponašanja sportista-učenika, implementacijom vrednosti školskog sporta u njihov života.

Ovo je veoma važan problem jer je to problem koji obuhvata ličnu i društvenu realnost našeg sveta sada, i sveta budućnosti. To je fenomen složenog sadržaja društvene ljudske evolucije koja nikada ne nedostaje i koja ima svoju: strukturu, ciljeve i mogućnosti i način kako ćemo prihvatići sadašnji i budući razvoj i sadašnje i buduće promene.

1) Sociolozi, filozofi, psiholozi, istoričari i dr. dali su tokom prošlih i sadašnjih vremena dosta studija, teorija i mišljenja o fenomenu promena i fenomenu razvoja i dali su određena gledišta o budućnosti čovečanstva. Svi ti pristupi variraju od utopijskih do anti utopijskih stavova i vizija.

"Čini nam se da je problem prividno antinominski. Umesto jednostranim i isključivim zastupanjem neke teze, stvarnost mora da se određuje činjenicama. Dok god mogu komunicirati i uticati jedna na drugu, utopija i anti-utopija, garantuju celovit put ka budućnosti, ma kakva ona bila. Ogromna opasnost leži u monopolisanom imunitetu na kritiku i procenu, čak i ako iza toga стоји koncepcija naizgled potpuno bezazlena i dobromamerna. Paradoks je u činjenici što se istinska komunikacija ovih suprotstavljenih pozicija može obezbediti samo jednostranim i isključivim njihovim zastupanjem, dakle, dogmatski, ostajanjem na svojoj poziciji. Tek iz činjenice pripadnosti, potpunog zalaganja za svoj stav, može se roditi i potpun protivnik, a ne njegova senka, i tek u sukobu sa suprotnim realizuje se celina.

Budućnost je rezultanta obuhvaćena upravo ovim dijalektičkim i stalnim sukobljavanjem utopijskog i anti-utopijskog, upućena na traganje za nekom njihovom čvršćom ravnotežom. Ako "sreća", možda nije u svetskim razmerama normalnog stanja ljudskog života, zaista je teško poreći mogućnosti da će ona jednoga dana, možda i biti njegov normalan sadržaj.

Možda, konačno, oba pristupa kazuju isto: da ništa ne može biti večno, i ništa pravedno ne može biti i nemoguće. Možda se prema nekom sličnom načelu, određuje budućnost. (Muhić F.: Utopija i ant-utopija kao regulativi budućnosti, Teorija br.1,2, Filozofsko društvo Srbije, Beograd, 1977, str. 57-58).

2) Podvrgnut manipulaciji masovne propagande i različitim oblicima represije, savremeni čovek je zasut različitim izveštajima kriza. Pristupi svim tim pristupima kriza savremenog društva kreću se od dobronamerne laičke zabrinutosti (za one probleme sa kojima se čovek svakodnevno susreće), preko različitih naučnih, obično uskostručnih, istraživanja i uvida koji po pravilu služe za zadovoljavanje nekih aktuelnih potreba politički konzervativnih mišljenja, pa do uključivanja ove problematike (krize i kriza) u futurološke vizije čovečanstva i humanističko intonirane kritike građanske civilizacije. Na savremenoj svetskoj sceni sve su izrazitija nastojanja da se pomenute krize uključe u jedan strateški ideološki okvir savremenog imperijalizma koji, nudeći rešenja tih kriza, zapravo nastoji da svetu ponudi jedno relativno novo i prihvatljivo lice imperijalizma koje je najčešće skriveno iza poziva za neodložno preduzimanje mera "dok još nije kasno" (Jakšić B.: Osrt na jednu projekciju budućnosti čovečanstva, Teorija, br. 1,2, Filozofsko društvo Srbije, Beograd, 1977, str. 41).

3) Svakodnevnim životom promakne neka nijansa koja kazuje o pravom životu, oblesak drugačiji od svega što se obično viđa: lepota, pravda, prijateljstvo, doživljaj smisla življenja ispunjen puninom sreće i zadovoljstva. To navodi čoveka da poželi nekakvo nemoguće vreme u kojem će ti oblesci potrajati, umnožiti se i biti pretočeni u postojanu svetlost, u sigurnu stvarnost. Ma kakva iskrena i duboka bila, ta želja ipak ne upućuje na neposrednu praktičnu akciju koja bi dovela do njenog ispunjenja. Takva želja se ne iscrpljuje nego potpuno ostvaruje u okvirima

nostalgičnog sanjarenja jer je ono njen medijum i čak njeno tkivo. Čoveku u ovakvim prilikama nije toliko stalo do ostvarenja boljeg, koliko do same želje za boljim.

Sva ova pitanja omogućavaju potpunu elaboraciju i pažnju. Osećaj budućnosti implicira mentalni kapacitet koji se dobrovoljno edukuje. Ali da bi se samoedukovali moramo znati u kome pravcu se razvijaju život i društvo.

Problem drugog reda - stavljén u prvi plan

Ovde treba govoriti o jednom problemu drugog reda koji, zavisno od toga kako prilazimo stvarima, može da se stavi u prvi plan. Problem receptivnog akta predstavlja diskusiju o produktivnom aktu, ali se može krenuti i obrnutim putem, jer se često smisao produkcije jasno otkriva tek u odgovarajućoj recepciji. Reč je dakle o stvaralačkom razumevanju.

Ako se pod stvaranjem podrazumeva mogućnost oblikovanja zemlje prema svojim vlastitim idealima, onda nema sumnje da čovek raspolaže ovom mogućnošću i da je manje više koristi svaki dan. U tom smislu čovek je stvaralačko biće.

Ali, isto tako je nesumnjivo da čovek najnesmetanije, pa prema tome i najpotpunije, ostvaruje svoje ideale. Ideali se mogu ostvarivati i u sportu. Pomoću osnovnih oblika sportskog postojanja, treniranja i takmičenja, sportista je ujedno i sportski stvaralac.

Prema tome, nema sumnje da se u tom smislu može govoriti o sportskom stvaranju o jednoj od najčistijih formi stvaranja. "Stvaranje u sportu pripada ljudskoj delatnosti koja odlikuje sve stvaraće ljudskih dela. Međutim, zbog specifičnosti sporta, sportsko stvaranje i sportsko delo imaju određene svoje karakteristike. Specifičnosti distanciraju delovanje u sportu, sportsko stvaranje i sportsko delo od drugih formi i ljudskog delovanja i stvaranja. Iстичајем distanci i razlika između stvaranja u sportu i stvaranja u drugim aktivnostima (rada, umetnosti, politici itd.) nije puka formalnost, to je izazov ljudskom saznanju i procesu očovečenja čoveka."

(Kostić Radmila i Kostić Radomir: Teorija filozofske osnove sporta, Niš, 1997, str. 18).

U čemu je smisao za stvaralačkim i angažovanim? Prvo treba primetiti da stvaralačko i angažovano predstavlja određeni životni odnos u kome se javlja interes. Sartre naziva "situacijom". Čovek u stvaralačkom i angažovanom razumevanju nečega neće da zna šta je stvar po sebi, nego šta je za njega. U našem kontekstu, ovo se pre svega odnosi na vrednosti - naročito one vrednosti koje se predstavljaju kao pozitivne vrednosti u školskom sportu.

Prirodna stabilnost školskog sporta je njegova:

- obrazovnost,
- duhovnost,
- nemir (pobuđivanje na promene),
- preobražavanje (samorealizacija),
- nemir i strast,
- iskustvo - sportska praksa, sportska karijera,
- poimanje (apstrahovanje),
- moć,
- socijalnost (samointerpretacija),
- formativnost,
- higijenska vrednost,
- biološki efekti,
- pozitivna vaspitnost,
- fascinacija neočekivanog,
- brzina kojom se školski sport rasprostire,
- globalizacija preko nacionalnih i teritorijalnih granica,
- komunikativnost.

Stil življenja

Sve ovo se reflektuje na projekciju svakodnevnog života i na *stil življenja*. "Ako način života pojedinca ili grupe definišemo kao širi pojam koji obuhvata celokupnu društvenu egzistenciju čoveka, onda je nesumnjivo da su obrasci ponašanja koji manifestuju specifičnu životnu orientaciju u zadovoljavanju ličnih potreba jedna od njegovih najboljih dimenzija. Te aktivnosti, ili orientacije ponašanja obično nam kazuju nešto specifično i karakteristično o pojedincu ili grupama ljudi unutar određene kulture odnosno populacije. U socijalno - psihološkoj literaturi takvi se specifični modeli egzistencije, izražavanja, saobraćanja i samoostvarivanja pojedinaca ili grupe označavaju pojmom "*stil*" ili "*stilovi*" života (Fulgozi A., Radin F.: Stilovi života zagrebačkih srednjoškolaca, Naklada edd, Zagreb, 1982, str. 9).

Ako prihvatimo da dete mora formirati jedan vodeći smer i jednu vodeću predstavu kako bi se moglo orijentisati u svojoj okolini i postići zadovoljenje svojih želja, nastanak nezadovoljstava i zadovoljstava, pronaći svoju vodeću ideju, liniju života, plan života i ukupni stav prema životu, znači da dete može graditi tokom svoje mladosti i *svoj stil* života. Stil života formira se u ranom detinjstvu, ubrzo se ustaljuje, s tim da kasnije pojedinac može poprimiti nova iskazivanja svoga stila. Stil života razvija se postepeno u toku života i dan za danom rukovodi i ujedinjuje sve ili u najmanju ruku mnoge životne zadatke. Svaki pojedinac teži jedinstvenom, relativno primerenom stilu života. On - pojedinac gradi karakterističan način hodanja, mišljenja, reagovanja i sazrevanja da bi se razlikovao od drugih.

Grupne stilove života možemo svrstati u dve kategorije: malih i velikih grupa. Poimanjem stila života pojedinaca, malih ili velikih grupa bavili su se razni teoretičari iz oblasti psihologije, sociologije, filozofije i postoje razne teorije i razni pristupi stilovima života. Treba se složiti sa konstatacijom da stil života podrazumeva određene načine zadovoljavanja potreba odnosno različite načine njihovih zadovoljavanja. Ta ponašanja u odnosu na zadovoljavanje određenih potreba mogu se sadržavati u zadovoljenju:

- potreba društvenosti (pod kojim se podrazumeva neposredno, formalno i neformalno, komuniciranje i druženje ljudi),
- kulturno, sportsko - rekreativne potrebe (koje se zadovoljavaju u slobodnom vremenu a donekle u školi i na fakultetu),
- egzistencijalne potrebe (zadovoljavanje koje predstavlja potrošnju materijalnih dobara).

Stil života treba razgraničiti od vrednosti, jer su one smernice, ciljevi i uverenja prema kojima se u većoj ili manjoj meri upravlja čovekova akcija, a stil života podrazumeva samo ponašanje, aktualizaciju životnih uslova i životnih opredeljenja. Treba naglasiti da stil života treba razgraničiti i od načina života jer, dok stil života podrazumeva određene obrasce ponašanja koji čine specifičnu orijentaciju u zadovoljenju potreba, način života je širi pojam, koji osim stila života, podrazumeva i način privredivanja i životnu organizaciju.

Na osnovu istraživanja stilova života mlađih kod nas i u svetu, može se konstatovati da ponašanje i orijentacije u ponašanju pojedinaca, malih grupa i velikih grupa pripadaju različitim sferama života (slobodno vreme, porodica, škola, bavljenje sportom i dr.). Ako zadovoljavanje potreba može da predstavlja jaku determinantu ponašanja, a to zadovoljavanje potreba kod mlađih može da se ostvari u sportskom aktivitetu, onda možemo govoriti i o mogućnosti izgradnje ličnog i grupnog stila ponašanja kojeg bi označili kao specifično sportsko ili određeni sportski stil ponašanja. Zašto je poenta na ovoj pretpostavci? Zato jer:

- Prisustvo sporta danas u svetu je u svim društvenim sferama: u politici, ekonomiji, kulturi, zdravstvu, obrazovanju i dr.
- "Prema rezultatima poslednjeg statističkog istraživanja sporta u Srbiji ima oko 9400 registrovanih osnovnih organizacija fizičke kulture (uglavnom klubova), sportom se aktivno bavi oko 404.884 aktivnih članova, od toga 70706 žena (17.3%).
- U odnosu na ukupno stanovništvo pojedinih kategorija - sudeći prema podacima za Vojvodinu - polovicu svih aktivnosti sportista čine deca i omladina. U svakoj starosnoj kategoriji ukupnog stanovništva, sportski aktivni (6 do 19 godina

starosti) učestvuju sa oko 22%. U organizovanim sportskim aktivnostima glavninu čine socijalni sloj učenika i studenata (oko 50% članstva, odnosno oko 14 % od ukupnog stanovništva ...) (Raić A.: Sportski menadžment, Sportska akademija, Beograd, str. 10).

- Na osnovu pokazatelja Saveza za školski sport i olimpijsko vaspitanje Srbije, na najnižem nivou školskih sportskih takmičenja (unutar školska takmičenja) učestvuje oko 220 do 250 hiljada učenika. Na završnim takmičenjima (na petom nivou - republičko prvenstvo svake godine) učestvuje 5.000 učenika osnovnih i srednjih škola.
- Na osnovu pokazatelja Univerzitetskog sportskog saveza Srbije koji obuhvata studente fakulteta, viših škola, studente u studentskim domovima i studente akudenija oko 50.000 (4.2 %) studenata organizovano se bavi sportom i takmiči se na nivou studentskih sportskih takmičenja Srbije. Pored ovih sportskih takmičenja studenti sportisti u pojedinačnim i kolektivnim sportskim granama nastupaju za reprezentaciju Srbije i Crne Gore na međunarodnim studenskim takmičenjima i na Studenskoj sportskoj univerzijadi.

Možemo predpostavljati da sport, školski sport ima budućnost i da će se njime baviti pojedinci i grupe, da će se on razvijati naslonjen na korene svoje tradicije u svojoj sredini, na svakom kulturno geografskom tlu a pogotovo u institucijama kao što su škola i univerzitet. Zašto se posebno naglašava *škola i univerzitet* ?

- Jer sport u školama i na univerzitetu imao je i imaće svoj:
 - izvor,
 - okvir,
 - svoju ideju,
 - svoju realizaciju.
- Jer škola i univerzitet su uvek bili i biće izvor:
 - ideja,
 - zakona,

- principa,
 - novih stavova.
- Pošto se školski i univerzitetski sport i na nacionalnom i na globalnom svetskom planu širi i rasprostire sport je opšte objavljen u uključen je u svet:
 - nove filozofije mlađih ljudi,
 - nove politike mlađih ljudi,
 - nove ekonomije mlađih ljudi,
 - nove nauke mlađih ljudi.

To nije slučajno jer su savremene sportske grane, savremeni izrazi čoveka putem sportskog aktiviteta proizašli iz tradicije školstva i univerziteta ranijih vremena a naročito 19. veka. Kroz istoriju kultivisalo se ljudsko biće a samim tim kultivisao se odnos prema sportu i sam sport. To nije slučajno jer je fizički i psihički lepo bila i biće maksima školskog i univerzitetskog bića svakog pojedinca.

Odgovarajuće humanističke ideje očovečenja čoveka, koje su filozofe zблиžile bile su elementi koji su delovali na isti način bez obzira na epohu i vreme. Društveni život i istorija imaju vlastiti ritam i cikluse. Ne poričući to, njihov intenzitet i sadržaj se realizuje uvek u novim oblicima (npr. moderan sport postaje neuhvatljiv sa svojim raznolikostima). To promoviše nove duhovnosti i nove kulturne komponente. Školstvo i univerzitet se tome priključuju i tako postaju uvek novi. Novi obrasci ponašanja prevazilaze stare obrasce ponašanja, a novo ispoljava zahtev za novim pristupima i novim metodama i novim stilovima ponašanja. Duboke strukturalne promene u sistemu obrazovanja će te zahteve imati, a dinamika ostvarivanja ovog fenomena razlikovaće se kako na istoku tako i na zapadu, kako na severu tako i na jugu ove naše planete.

U tom kontekstu, školski sport mora da izbegne izolaciju i anahronizam. Kao što znamo velika raznolikost sportskih institucija ne ograničava školu nego je naprotiv stimuliše. Raznolikost je realan stimulans koji podstiče školski sport u svim zemljama sveta. Taj položaj treba sačuvati do kraja veka i posle toga.

Tokom vremena doći će do različitih promena, mutacija i intervencija na polju razvoja pojedinih zemalja i njihovih kultura. Gde, kada i kako će se to

reflektovati na život učenika i studenata i na njihov sportski život, to su pitanja na koje treba pokušati odgovoriti.

Prognoze

Prognoza razvoja i formi školskog sporta ne može da se odvija od opšte studije o sportu u budućnosti na bilo kom nivou i u bilo kojoj oblasti. Naši kriteriji neće biti različiti iako školski i univerzitetski sport kod nas ima posebnu tradiciju i razlikuje se od ostalih vrsta sporta (profesionalnog i sporta za sve-rekreativnog) i njihovih preferencija. Značajne karakteristike školskog sporta su njegova vrednosna orijentacija i njegova trajnost. To će doprineti njegovom daljem trajanju prilagođenom novim društvenim zahtevima ekonomsko-političkog karaktera. Tako će čvrstina školskog sporta i njegovo najbolje u sebi trajati dalje i uticati na njegov dinamični razvoj. Pod tim okolnostima koje možemo smatrati kao kriterijum, možemo očekivati:

- da će sportske igre doživeti u školskom intenzivan razvoj. To je porodica skladnog mešanja elegancije, harmonije i virtuoznosti pokreta sa jakom i stalnom borbom za uspeh. Sportske igre podrazumevaju posebnu atmosferu koja na školskim takmičenjima treba da bude svečana i prožeta izvornim karakteristikama drevnog olimpijskog duha. Trajanje tih takmičenja i njihova pravila nude brojne mogućnosti koje stimulišu nadu u pobedu i veru u mogućnost plemenitog dugotrajnog užitka. Kompleksne veze između individualnog i kolektivnog omogućavaju doprinos za zadovoljenje ličnih i kolektivnih potreba,
- ista je situacija i sa plivanjem, atletikom i sportskom gimnastikom koji stavljuju akcenat na virtuoznost, estetiku i složenost pokreta. Ove sportske grane uvek će biti bazični stubovi za nadgradnju obrazovnih i vaspitnih funkcija naročito u školskom sportu,
- tehnički sportovi (koji su stimulisani tehničkim naučnim dostignućima) brzo će se razvijati i nalaziće svoje simpatizere u školskoj i studenskoj populaciji,

- pojaviće se i nove sportske grane i nove sportske aktivnosti kao kombinacije dostignuća tehnike i pokušaja čoveka da koristeći se novim tehnologijama se oproba u izazovima sa tehničkim inovacijama. Setimo se samo šta se sve dešava danas u sportskim granama visokog rizika (ekstremni sportovi) koji poprimaju sve više svojih pristalica. Pojaviće se u perspektivi i sportovi koji će se odvijati izvan mogućih domaćaja vidljivosti naših očiju (da budemo daleki futurolozi "kosmički sportovi"),
- kako se prepostavlja da će sportske igre doživeti veliki razvoj sportskih pravila, sportske igre će se modifikovati u pravcu intenziteta, spektakularnosti i složenosti tehnike. Važno je ne samo da se igra priladi pravilima i obrnuto nego da se obostrano vrši prilagođavanje boljoj objektivnosti. To se već sada omogućava elektronskim mašinama koje će sve više biti u funkciji raznoraznih pomoći sportskog suđenja, programiranja, analiziranja i predviđanja,
- pored učešća elektronskih mašina u pomoći trenažnog, analitičkog, statističkog i drugog doprinosa sportistima i svima oko njih, elektronskim putem na globalnom nivou svi mlađi mogu da se brže upoznaju sa svim sportskim informacijama koje pored obaveštavanja i edukacije imaće i elemenat zbližavanja i komunikacije ljudi po sličnim interesovanjima i potrebama,
- nažalost, razvoj sporta prouzrokuje i prouzrokovavaće niz negativnih pratećih posledica. U takvim okolnostima, školski sport moći će da se sačuva poštujući i negovaje svoje izvorne tradicije.

Sportska stvarnost je danas očigledno žalosna po čoveka. Naročito *antropodestruktivni* aspekti sporta usmereni su na razaranje samog bića čoveka. Mogućnosti su različite i brojne, ali sve su usmerene ka uništenju čoveka. Stereotipna ekstremna opterećenja, stimulativna sredstva, droga, takmičenja i treninzi u dane odmora i velikih čovečanskih praznika, samo su neki od modela za uništavanje čoveka. Biće čoveka, u ontološkom smislu, tako postaje nebiće. Iskorak iz beživota u život se sprečava, a sve zbog stvaranja novog tipa (ne)čoveka - potrošača. Taj novi tip čoveka, gledajući sportske "supermene" kako se - poput

rimskih gladijatora - nadmeću u "sportskim arenama", mora da izgubi želju da se i sam fizički angažuje i da se "dobrovoljno" opredeli za ulogu gledaoca, (pre svega TV - gledaoca), i konzumenta robe koja se nudi putem sve brojnijih TV - reklama. Taj čovek, otuđen od samoga sebe, meta je pitanja svih pitanja.

Zaključak

Postoji ipak nada da će razum pobediti. Sve *negativnosti* što su rečene samo su ilustracija onoga što ne sme da bude prisutno u školskom sportu. Ne sme, jer uloga pedagoga fizičke kulture je da gradi, a ne da razgrađuje. Pedagog fizičke kulture koristiće sportski rezultat, ostvaren na školskom takmičenju, kao sredstvo kojim će motivisati učenike da redovno vežbaju i time učine dobro svome biću. Uloga pedagoga fizičke kulture je sabirna, da sabira, okuplja sve one koji su mu povereni da se o njima brine. Sve to i još nešto više jeste nastavnik fizičkog vaspitanja - pedagog.

«Školski sport je prilika ne samo za fizičko vežbanje i nadmetanje , već i za druženje. A ukraš svega toga treba da budu druželjublje i čovekoljublje. BOLJE JE ULAGATI U ŠKOLE I FAKULTETE, ŠKOLSKE I UNIVERZITETSKE SALE ZA FIZIČKO VASPITANJE I NASTAVNIKE, NEGO U BOLNICE, ZATVORE I GROBLJA » (Živanović N.: Školski sport, Prilozi o unapređivanju nastave fizičkog vaspitanja, Zbornik, Republika Srbija, Ministarstvo prosvete, Beograd, 1998, st. 95).

Svi okupljeni oko jedne ideje - čovekoljublja, moramo da širimo misao o neophodnosti fizičkog vežbanja, ova blagodetna hrana, pre svega u telesnom delu našeg bića, neophodna je jer je sve manje kretanja. Svi okupljeni oko ideje zdravog načina života i zdravlja, posebno mladih, mogu da utiču na pozitivno ponašanje svojih učenika, a otkrivanjem smisla i smislova aktiviteta u sportu, pojedinac i grupe mogu izgraditi svoj stil ili grupni stil ponašanja koje će imati obeležja *sportskog stila* u konotaciji pozitivne vrline.

Da bi se u novom milenijumu mogao graditi i izgraditi sportski stil mlađih ljudi, neophodno je da se izradi strategija razvoja školskog sporta kod nas. Strategija bi obuhvatala istraživanja :

- Preduslova za koncipiranje strategije razvoja školskog i univerzitetskog sporta u novom milenijumu;
- Prikaz problema i stanja u školskom i univerzitetskom sportu;
- Istraživanja stilova života mlađih u odnosu na sada sa mogućim predikcijama;
- Istraživanje značenja podkulturnih stilova - istraživanje školskih i studenskih podkultura - u kontekstu sportskog ponašanja;
- Izrade pilot programa razvoja školskog sporta u određenim sredinama;
- Izrade koncepta razvoja školskog i univerzitetskog sporta;
- Izrade projekta razvoja školskog i univerzitetskog sporta u Republici Srbiji.

LITERATURA

1. Jakšić B.: Osvrt na jednu projekciju budućnosti čovečanstva, Teorija, br. 1,2, Filozofsko društvo Srbije, Beograd, 1977, str. 41.
2. Kostić Radmila i Kostić Radomir.: Teorija filozofske osnove sporta, Niš, 1997, str. 18.
3. Muhić F.: Utopija i anti-utopija kao regulativi budućnosti, Teorija br.1,2, Filozofsko društvo Srbije, Beograd, 1977, str. 57,58.
4. Simonović, Lj.:Philosophy of Olimpism, Stručna knjiga , Beograd, 2004.
5. Tomović S.: Aktivnost i prolaznost, Teorija, br.1,2, Filozofsko društvo Srbije, Beograd, 1977, str.15.
6. Živanović N.: Školski sport. Prilozi o unapređivanju nastave fizičkog vaspitanja, Zbornik, Republika Srbija Ministarstvo prosvete, Beograd, 1998, str. 95.
7. Fulgozi A. , Radin F.: Stilovi života Zagrebačkih srednjoškolaca, Naklada edd, Zagreb, 1982, str, 9.

Dr Dejan Madić

SPORT I ZDRAVLJE STANOVNIŠTVA SA ASPEKTA VLADINIH I NEVLDINIH ORGANIZACIJA

Sažetak

Polazeći od interesa države autor elaborira problematiku masovnog i vrhunskog sporta. U okviru toga podvlače se nosioci nevladinog sektora u oblasti sporta, te se navode zamerke današnjem fizičkom vaspitanju.

Zatim se decidirano navodi šta treba učiniti da bi se stanje promenilo, kada početi s angažovanjem dece u prostoru vannastavnih aktivnosti i kako uklopliti sistem permanentnog praćenja razvoja dece u problematiku realizacije vannastavnih aktivnosti.

Summary

Considering state interests author elaborates problematic of top-class sport. Within the confines of this area author mentions non-government sector, and talks about problems of modern physical education. He gives exact solutions when to start engaging children and how to implement permanent children following in problematic of realization afterclass activities.

Uvod

Koji su najvažniji interesi bilo koje države da bi ulagala u sport? Svakako stvaranje psihofizički i zdravstveno sposobnog stavnovništva (briga o zdravlju i kvalitetu života stanovništva je i jedna od osnovnih obaveza svake države) i vrhunska sportska ostvarenja koja na međunarodnom nivou doprinose afirmaciji nacije (“Sportisti-najbolji ambasadori svoje države”). Ono što povezuje pomenuta dva interesa države da bi ulagala u sport, je činjenica da su vrhunski sportski rezultati i popularnost sportista koji na međunarodnom planu afirmišu naciju, istovremeno i najbolja reklama koja će ogroman deo dečije populacije motivisati da se bave sportom i time rade na svom zdravlju i pravilnom biološkom razvoju, čime država postiže vrlo važan cilj u ispunjenju svoje obaveze stvaranja uslova za zdravo i psihofizički sposobno stanovništvo.

Kakvo je stanje sa aspekta brige države u ostvarivanju svojih interesa i obaveza u oblasti sporta ?

Vrlo važna osnova na putu da sport dobije zaslужeni status u našoj zemlji je činjenica da njeni građani zaista shvataju i cene višedimenzionalnu ulogu sporta koja se ogleda u dva osnovna pravca:

- sporta u kojem se teži maksimalnim sportskim dostignućima, pomeranjem granica čovekovih mogućnosti, afirmaciji sopstvene ličnosti, kolektiva kojem se pripada, nacije i sl. i
- sporta kao sredstva za zadovoljenje čovekove biološke potrebe za kretanjem kroz koje se uz podizanje sposobnosti celog organizma utiče na zdravlje, pravilan razvoj, kompenzaciju štetnih uticaja svakodnevnog života, razvoj pozitivnih crta ličnosti i time na bolji kvalitet života.

Samim tim sport u našoj zemlji ima zaslужeno zavidan status ali zasada, samo u glavama i srcima njenih građana. Država, iako ulaže određeni napor da sport i formalno postavi na zaslужeno mesto u društvu, to u potpunosti ne uspeva. Naravno, potrebno je uzeti u obzir i desetogodišnji period kroz kojih su preovladavala ratna,

politička previranja praćena ekonomskim siromašnjem u kojem se malo brinulo o deci i omladini a time i o sportu. Ipak i u teškim uslovima naši sportisti su nalazili načina da obraduju naciju pa tako naši odbojkaši bivaju olimpijski i evropski prvaci, košarkaši svetski i evropski prvaci, vaterpolisti evropski prvaci ...

Postavlja se pitanje o tome ko je zaslužan za postizanje ovakvih rezultata i da li su oni logičan epilog institucionalne brige države o sportu ili rezultat entuzijazma, nadahnuća, požrtvovanja i volje pojedinaca i sportskih kolektiva. Momentalno, država o sportu brine podsredstvom njenog Ministarstava za obrazovanje, omladinu i sport (republički nivo) i Ministarstva za sport (savezni nivo). Ta se briga uglavnom odnosi na sport u školama (fizičkog vaspitanje u školama i školski sport) i o delimičnom finansiraju sportskih saveza. Briga države o sportu se ogleda i u finansiraju postojanja četiri fakulteta na kojima se ospobljavaju kadrovi za rad u oblasti fizičkog vaspitanja i sporta. Imajući u vidu prethodno rečeno može se i naslutiti koliki je teret podneo nevladin sektor u oblasti sporta u prethodnom periodu.

Nosioce nevladinog sektora u oblasti sporta predstavljaju:

- OKSCG koji svojim delovanjem objedinjuje rad na vrhunskim sportskim dostignućima većine sportova ali svojim akcijama vodi brigu i o širenju ideje o sportu kao zdravom načinu života namenjenog najširoj populaciji građanstva,
- sportski klubovi udruženi u saveze po pojedinim sportovima, različite organizacije ili udruženja građana koji za cilj nemaju bavljenje vrhunskim sportom, već im je cilj vežbanje u svrhu pravilnog razvoja, zdravlja i boljeg kvaliteta života svih uzrasnih kategorija.

Ogromne zasluge u domenu vrhunskog sporta pripadaju nevladinom sektoru na koji je pao teret realizacije i finansiranja širokog spektra aktivnosti počevši od rada na promociji i omasovljenju sporta, preko selekcije najtalentovanijih, obezbeđivanja infrastrukturnih i svakih drugih uslova za obavljanje trenažnog procesa i odlaska na takmičenja do postizanja samih rezultata. Značajno je reći da je čak i deo obrazovnog rada na ospozobljavanju stručnjaka u sportu prešao na nevladin

sektor osnivanjem nekoliko viših škola, dok i OKSCG programima Olimpijske solidarnosti daje prilog ovim sadržajima.

Sa druge strane, u domenu sporta koji za cilj ima masovno vežbanje u svrhu pravilnog razvoja, zdravlja i boljeg kvaliteta života svih uzrasnih kategorija može se reći da vladin sektor ima primat zahvaljujući patronatom nad fizičkim vaspitanjem u školama i sistemom školskih takmičenja pri čemu se tu ubrajaju i specijalne škole za decu ometenu u razvoju.

Fizičkom vaspitanju mogu se navesti ozbiljne zamerke koje datiraju iz perioda poslednjih nekoliko godina a sažete su u sledećem:

- smanjen je fond časova fizičkog vaspitanja u osnovnim i srednjim školama dok je na univerzitetima potpuno ukinuta obavezna nastava fizičkog vaspitanja;
- loša opremljenost sportskim objektima, spravama i rekvizitima;
- loš kvalitet sprovođenja školskih takmičenja;
- nastavni planovi i programi iz fizičkog vaspitanja su vrlo zastareli;
- kadrovi u oblasti fizičkog vaspitanja i sporta koji rade sa decom u najsenzibilnijoj fazi rasta i razvoja (predškolski i mlađi školski uzrast) bez dovoljne pomoći i saradnje sa stručnjacima iz oblasti fizičkog vaspitanja i sporta, dok se visokoobrazovani kadrovi iz te oblasti uključuju tek kada deca imaju 11 godina (prepubertetski period).

Nevladin sektor je iskoristio pomenute slabosti te se veliki broj dece i omladine bavi van škole netakmičarskim i takmičarskim sportom u odgovarajućim organizacijama (sportskim klubovima, sokolskim društvima, organizacijama "Partizan", sportskim školicama, sportskim kampovima i sl.). Bavljenje sportom u ovim organizacijama ipak nije dostupno svakom budući da roditelji plaćaju učešće dece u aktivnostima pomenutih organizacija.

Šta učiniti ?

Predlog mera za poboljšanje aktuelnog stanja omladinskog i dečijeg sporta u skladu sa principima ENGSO (organizacije koja je oficijalni savetnik za oblast sporta u Savetu Evrope) bi bio u dva osnovna segmenta:

- 1) Prvi segment bi se odnosio na **donošenje pravnog okvira kao osnove koja garantuje i institucionalizuje status sporta u društvu.**
- 2) Drugi segment bi se odnosio **na mere koje već sada vlada uz saradnju sa nevladinim organizacijama i svim drugim činiocima koje se tiču dečijeg i omladinskog sporta mogu da realizuju u cilju poboljšanja postojećeg stanja.**

1) Donošenje odgovarajućeg Zakona o sportu kao pravnog okvira kojim će se i formalno priznati značajna uloga sporta u društvu i definisati normativi, prava i obaveze svakog pojedinca i organizacije u oblasti sporta. Ovim Zakonom bi se definisale i obaveze države prema sportistima i sportskim organizacijama u oblasti vrhunskog sporta, ali i obaveze države da izgradnjom objekata i infrastrukture potrebne za bavljenje sportom, promocijom programa i aktivnosti vezanih za sport kao zdrav način života, kao i posebnim beneficijama za ulaganja u oblasti sporta, obezbedi i mogućnost svim grupama stanovništva na celoj teritoriji države da svoje pravo da se bave sportom i realizuju. Donošenju Zakona o sportu treba da prethodi najšira javna rasprava kako bi se uzela u obzir sva domaća iskustva kao i iskustva drugih zemalja pri čemu bi posebnu ulogu trebalo da imaju i nevladine organizacije koristeći stručno i naučno zasnovane argumente. Zakon bi morao biti kompatibilan sa sličnim zakonima drugih evropskih zamalja kako bi se obezedio već zacrtani smer međunarodnih integracija u kojima će sport imati značajnu ulogu.

2)Vlada i vladine organizacije bi uz saradnju sa nevladinim organizacijama u oblasti sporta morale učiniti sledeće kada je u pitanju bavljenje sportom šire populacije dece i omladine:

- preispitati povlačenje sporta sa univerziteta i njegovo hitno vraćanje na univerzitete na novim osnovama;

- sprečiti uskraćivanje zaslužene uloge sportu u srednjim, a pogotovo osnovnim školama i predškolskim ustanovama;
- uz konsultacije sa stručnjacima iz sporta, medicine i drugih njima komplementarnih nauka potvrditi značaj usmerenog bavljenja fizičkim vežbanjem i sportom, posebno označivši senzibilne faze u biološkom razvoju dece i omladine. Na osnovu toga obezbediti da se sa posebnom pažnjom pristupi izradi uslova koje treba da ispune kadrovi koji će sa decom i omladinom realizovati bilo koje oblike fizičkog vežbanja. U vezi sa pomenutim posebno obratiti pažnju kada je reč o deci ometenoj u razvoju i na bilo koji drugi način hendikepiranoj deci i omladini;
- organizovati jedinstveni sistem praćenja stanja antropoloških sposobnosti i karakteristika (motoričkih sposobnosti, morfoloških karakteristika, posturalnog statusa, zdravstvenog stanja, kognitivnih sposobnosti, konativnih karakteristika ...) kod najšire populacije dece i omladine kako bi se na osnovu dobijenih informacija dale posebne preporuke u vezi bavljenja sportom, a zatim kontrolisao i poboljšavao kvalitet i efikasnost sportskih programa koji se realizuju sa decom i omladinom. Poseban značaj pomenutog je u lakšoj detekciji i promociji sportskih talenata pri čemu bi bio obuhvaćen najveći deo populacije dece i omladine na teritoriji države. Obezbediti način da i javnost bude upoznata sa dobijenim informacijama;
- na osnovu informacija dobijenih na prethodno opisani način izraditi novi plan i program nastave fizičkog vaspitanja od predškolskog do najstarijeg školskog uzrasta i obezbediti uslove da se u duhu jedinstvenih, opštepriznatih principa on i realizuje;
- posebno podržati organizacije koje na nekomercijalan način (besplatno ili uz minimalnu cenu) omogućavaju svim slojevima dece i omladine da se bave fizičkim vežbanjem i sportom. To znači da bi država, sponzori ili donatori participirali u finansiranju stručnog rada ili nekog drugog činioca rada sa decom i omladinom kako finansijski faktor ne bi uticao na odluku bilo kojeg deteta da se

bavi sportom. Postoji pozitivan primer za prethodno rečeno vezan za lokalnu samoupravu. Novi Sad je grad pobratim sa gradovima Modena (Italija) i Dortmund (Nemačka). U cilju pomoći, grad Modena se opredelio za projekat pomoći koja treba da bar delom omogući da svako dete bez obzira na imovno stanje pored obaveznog fizičkog vaspitanja ima mogućnost da se uz kvalitetnu stručnu pomoć bavi fizičkim vežbanjem i sportom. Putem donacija grad Modena je finansirao stručni rad dodatnih časova fizičkog vežbanja i sporta sa svakim detetom koje je to želelo dok su se časovi realizovali u objektima predškolskih ustanova.

- u oblasti vrhunskog sporta zakonom o sportu koji će se prethodno doneti urediti pitanja statusa vrhunskih sportista u smislu da država treba da učestvuje u pronalaženju sportskih talenata, stvaranju uslova za njihov razvoj, pripreme i učešće na takmičenjima, medijsku promociju, a u zavisnosti od postignutih rezultata obezbeđivanje zasluženog statusa i nagrađivanje.

Kada početi?

Iz ontogenetske krive razvoja motoričkih sposobnosti, iz poznavanja najsenzibilnijih faza u razvoju čoveka, napokon, iz želje da generacijama koje dolaze obezbedimo kvalitetan i zdrav razvoj, po ko zna koji put se dolazi do činjenice da je sa svih aspekata najopravdanije ulagati u decu. Država mora obezbediti najbolje uslove za rad sa najmlađima. Apsolutni prioritet u obezbeđivanju uslova za što bolje, redovnije i kvalitetnije fizičko vežbanje kako sa materijalnog i infrastrukturnog aspekta, tako i sa aspekta programa. I rešen problem kadrovskih resursa, bi trebalo da imaju deca u predškolskom i mlađem školskom uzrastu.

Period od 4-12 godine života izuzetno je senzibilan period u razvoju deteta. Većina motoričkih sposobnosti u ovom periodu beleže svoj intenzivan rast. Posle 12 godine kriva razvoja motoričkih sposobnosti lagano raste do nekih 30 godina a potom stagnira da bi oko 40. godine beležila lagani pad, a posle 45 godine sve naglije opadanje.

Podaci o ovakvom ontogenetskom razvoju motoričkih sposobnosti čoveka dobijeni su na osnovu longitudinalnog istraživanja na poljskoj populaciji (Wolanski, 1985), a slični rezultati su dobijeni na populaciji dece Vojvodine (Bala, 1981). Naravno, pomenuta istraživanja samo potkrepljuju već poznatu teoriju o integralnom razvoju (Ismail i Gruber). U proteklom periodu u našoj zemlji je činjena ogromna greška jer se fizičkom vežbanju i sportu u ovom vrlo važnom uzrastu nije pridavala zaslužena pažnja. Pravilno usmeren i doziran rad u ovom uzrastu bitan je sa oba aspekta sporta:

- Sa aspekta "sporta za sve" kome autor daje prednost, važno je da će se obezbediti pravilan razvoj ne samo lokomotornog aparata nego organizma u celini što će doprineti daljem boljem kvalitetu života i stvaranju zdrave populacije mlađih.
- Sa aspekta vrhunskog sporta, pravilno usmeren i doziran rad u ovom uzrastu bitan je jer će doći do razvoja motoričkih kapaciteta što predstavlja osnovu da bi dete u narednom periodu bilo selekcionisano za neki od sportova za koji je predisponirano. Mali je broj sportova u kojem je optimalni uzrast za selekciju ranije (sportska gimnastika, ritmička gimnastika, plivanje i sl.)

Kako to uraditi?

Prvi i momentalno najneophodniji od ranije pomenutih poteza je da se definiše način na koji će se dijagnosticirati stanje motoričkih sposobnosti, posturalnog statusa, morfoloških karakteristika, zdravstvenog statusa dečije populacije u našoj zemlji, jer ovakvi podaci za celu populaciju prosto ne postoje. Osnovni podaci se mogu dobiti malom, lako izvedivom baterijom motoričkih testova prilagođenih aktuelnom uzrastu, sa nekoliko odgovarajućih antropometrijskih mera i standardizovanim postupkom za određivanje zdravstvenog i posturalnog statusa. Ovako bi se na egzaktan način mogli pratiti efekti implementacije određenih sportskih programa za decu i na osnovu dobijenih informacija vršiti korekcije i poboljšanja navedenih programa. Koji je bolji dokaz da smo na pravom putu od informacija da deca u zemljama koje su prihvatile pomenuti dokument beleže porast

u nivou motoričkih sposobnosti, kvalitetu biološkog razvoja, smanjenju poremećaja posturalnog i poboljšanju zdravstvenog statusa. Sa druge strane, na osnovu dobijenih podataka doble bi se informacije o predisponiranosti svakog deteta za određeni sport pa bi se vršila lakša detekcija talenata i njihovo usmeravanje ka pojedinim sportovima, naravno ukoliko postoji želja deteta za njima.

Sličan program se realizuje u Sloveniji i nosi naziv “Talent”, ali se odnosi uglavnom na selekciju dece za bavljenje takmičarskim sportom. To im omogućuje da u svakom momentu imaju podatke o bilo kojem detetu koje pohađa predškolsku ustanovu ili školu na teritoriji države, pa se teško može desiti da neki talenat ostane neprimećen. Sa druge strane država ima dragocene informacije o motoričkom i biloškom razvoju mlađih na osnovu kojih može preduzeti određene mere u cilju njihovog unapređenja i usmeravanja ka određenom sportu.

Projekat permanentnog praćenja antropološkog statusa dece i omladine bi se mogao relativno lako realizovati uz saradnju sa vladinim organizacijama, odnosno sa ministarstvima odgovornim za obrazovanje i sport. Prikupljanje podataka o zdravlju, biološkom i motoričkom razvoju svakako je obaveza predškolskih i školskih ustanova. Ako bi se ovakve informacije slale na jedno mesto u kojem bi bili zastupljeni stručnjaci iz različitih oblasti koje obrađuju antropološki status dece postalo bi poznato u kakvom su nam stanju deca i koje je akcije potrebno organizovati kako bi se stanje popravilo.

Tada bi se antropološki status naše dece mogao staviti u kontekst sledeća dva slogana koja ostaju za razmišljanje vladinim autoritetima u oblasti obrazovanja, sporta i zdravlja:

- 1) „**država se može u potpunosti ponositi rezultatima sportista koji je afirmišu na međunarodnom nivou samo ako su ti rezultati odraz zdravlja i sposobnosti njenog stanovništva**“ i
- 2) „**da li smo dovoljno brojna nacija da bi prepuštali slučaju makar i jedan sportski talenat**“.

Dr Branko Krsmanović

SPORTSKE AKTIVNOSTI UČENIKA: PROŠLOST – SADAŠNJOST - BUDUĆNOST¹

Sažetak

Prezentirana je kratka istorija vannastavnih oblika rada učenika a posebno organizacija školskog sportskog takmičenja u okviru ranijih jedinstvenih sistema (Mala olimpijada, SOŠOV, OSIŠOS).

Prikazana je kompletna savremena problematika ovog aspekta vežbanja (OSIURS), sa svim slabostima u koncepciji i organizaciji, te se na kraju nalaze neka moguća rešenja za budućnost školskog sporta po principu već poznatih modela.

Summary

A short history of school children afterclass work forms is presented, especially organization of sport school competitions from earlier unique system (small Olympics, SOŠOV, OSIŠOS). Author shows complete modern problematic of this aspect (OSIURS), with all its weaknesses in conception and organization, and in the end trying to find possible solutions for the future of school sport respecting principles of already wellknown models.

¹ Pošto je dobar deo teksta koji je autor izneo na ovom savetovanju već štampan u prošlom broju našeg časopisa (Dr B. Krsmanović: **Sport u školama**. Aktuelno u praksi, Novi Sad, 2004, god. XIV, str. 62-73), ovde će biti prezentiran samo njegov novi prilog razumevanju problematike vannastavnih aktivnosti u sadašnjem i budućem vremenu.

Iz bliske prošlosti

U cilju što šireg obuhvatanja i angažovanja školske dece i omladine, sportskim aktivnostima koja proizilaze iz redovne nastave i slobodnih aktivnosti, radi doprinošenja bržem i svestranijem fizičkom razvoju, usavršavanju funkcionalnih, fizičkih odbrambenih sposobnosti, zadovoljavanja prirodnih potreba omladine za kretanjem, igrom i afirmacijom, doprinošenja društvenom vaspitanju, zблиžavanju mladih u višenacionalnoj sredini kakva je SAP Vojvodina i ostvarenja širokih mogućnosti za stavaralački rad u oblasti sporta, septembra 1969. godine pokrenuta su sportska takmičenja u školama pod nazivom "Sportska olimpijada školske omladine Vojvodine". Ona se kao komponenta fizičkog vaspitanja i nova pedagoška pojava afirmisala i kao takva prihvaćena je u školama i podržana od društvenih činilaca.

Prva sportska olimpijada školske omladine Vojvodine trajala je samo jednu godinu, a ostale sa izuzetkom šeste, trajale su četiri godine. Takmičarske aktivnosti odvijale su se u sledećim sportskim garama u četiri kategorije: atletika, gimnastika, plivanje, strelnjaštvo, šah, stoni tenis, džudo, rvanje, ritmičko-sportska gimnastika, rukomet, odbojka, košarka i fudbal. Sedma sportska olimpijada školske omladine Vojvodine na zahtev pedagoga fizičkog vaspitanja, a iz materijalnih i organizacionih razloga je znatno revidirana (sa 13 na 7 sportskih disciplina) na atletiku, gimnastiku, plivanje, košarku, odbojku, rukomet i mali fudbal.

Svake godine, po jedinstvenom kalendaru, održavaju se unutarškolska i opštinska takmičenja, a svake druge godine zonska i pokrajinska. Pokrajinska prvenstva u drugoj godini olimpijskog ciklusa održavaju se u različitim mestima. U četvrtoj godini održava se završna smotra u jednom mestu.

Programom takmičenja obuhvaćeni su i učenici nižih razreda osnovnih škola. U takmičarski program uvršteni su takvi sadržaji koji omogućavaju najmlađim učenicima da se nadmeću, a discipline i sadržaji predstavljaju sintezu nastavnih programa.

Broj dece i omladine obuhvaćene vežbanjem i takmičenjem, a koji se svake godine kreće između 180-220.000 na unutarškolskom nivou, predstavlja svakako najveću vrednost Sportske olimpijade školske omladine Vojvodine.

Pored nastavnika i profesora fizičkog vaspitanja brojni sportski radnici različitog profila i zanimanja (treneri, sudije, lekari, nastavnici drugih struka, roditelji, bivši sportisti i dr.) svojim zalaganjem i stručnošću u mnogome doprinose uspešnom sprovođenju svakog olimpijskog ciklusa.

Ovako masovni oblik sportskog stvaralaštva mладих, bez moralne i materijalne podrške šire društvene zajednice bilo bi nemoguće sprovesti. Međutim, činjenica je da od pokretanja SOŠOV, stalno je prisutan problem pravovremenog obezbeđivanja dovoljnih finansijskih sredstava. Drugi problem je obezbeđivanje domaćina za završnu smotru gde učestvuje 3-3500 takmičara, počev od smeštajnih kapaciteta pa do finansijskih i organizacionih poteškoća.

Donošenjem novog Zakona o obrazovanju, 1992. godine, Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije preporučuje da se školski sport sprovodi po programu koji je uskladen sa programom Saveza za školski sport i olimpijsko vaspitanje Srbije. Tada su i učenici škola sa teritorije AP Vojvodine uključeni u novi koncept sistema takmičenja poznat pod imenom „Olimpijske sportske igre učenika Republike Srbije“ (OSIURS).

Situacija danas

U cilju što šireg obuhvatanja i angažovanja školske dece i omladine sportskim aktivnostima, koji proizilaze iz redovne nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, a u skladu sa nastavnim planovima i programima treba obuhvatiti i učenike i učenice nižih razreda osnovnih škola, posebno učenike V i VI razreda, VII i VIII razreda i srednjoškolce. Takmičenja nižih razreda osnovnih škola i V i VI razreda treba da se odvijaju do nivoa opštine Novi Sad, a viši razredi i srednjoškolci treba da se takmiče posle opštinskog na okružnom, a zatim na međuokružnom i republičkom nivou.

Da li je baš tako?

Svakako ne, jer osnovni problem i izvor većine problema ovako organizovanog sportskog života omladine je u neusklađenosti, deklarativne podrške školskom sportu, kao segmentu fizičke kulture, u većini programskih dokumenata, zakona, stavova i zaključaka, sa jedne strane, i stvarne njihove realizacije i sproveđenja u praksi sa druge strane.

O čemu se radi?

Poznato je:

- da je napuštena jedna strategija organizacije sporta, koja je svoj izraz imala u SOFK (Savezu organizacija fizičke kulture). U okviru te asocijacije, između ostalih sportskih saveza, egzistirala su dva saveza:

- Savez pedagoga fizičke kulture i
- Savez školskih sportskih društava.

Umesto SOFK formirane su sportske asocijacije koje probleme nastavnika i školskog sporta očigledno ne mogu da reše na zadovoljavajući način. U našoj sredini, misli se na Novi Sad zahvaljujući tradiciji i pojedincima nije potpuno ugašen školski sport. Međutim, ne možemo a da se ne prisetimo rada ova dva saveza i njihovih aktivnosti:

- posete velikim međunarodnim sportskim manifestacijama (Balkanska prvenstva, Mediteranske igre, Olimpijske igre),
- studijska putovanja (skandinavske zemlje),
- seminari,
- letnje škole pedagoga,
- sportski susreti Osijek – Novi Sad.

Treba se samo prisjetiti vrednovanja rada nastavnika od materijalnih nagrada do društvenih priznanja pa i onih najvećih kao što je nagrada «Jovan Mikić-Spartak». Dugi niz godina ukinuta je kategorija najuspešnijeg pedagoga.

Šta imamo danas?

Imamo povremene akcije tipa:

- “SPORT DA, DROGA NE”,

- "SPORT ZA SVE",
- "DAN SPORTA" i sl.

Kada su školska takmičenja u pitanju većina već ima iskustvo kako se organizuju, jer direktno utiče u njih i može ih uporediti sa pokrajinskim takmičenjima i olimpijadama.

Kada je u pitanju profesionalno, da ne kažem esnafsko organizovanje, ono je u okviru grupe građana i kao takvo je formirano i Društvo pedagoga fizičke kulture Srbije. Društvo ima svoju aktivnost koja se ogleda u organizovanju Letnjih škola i seminara za skijanje. Skoro je održana Izborna skupština i slučajno ili namerno u predsedništvu nema nikoga iz Novog Sada, nema nikoga koji radi na Fakultetu, a posebno nema nijednog metodičara.

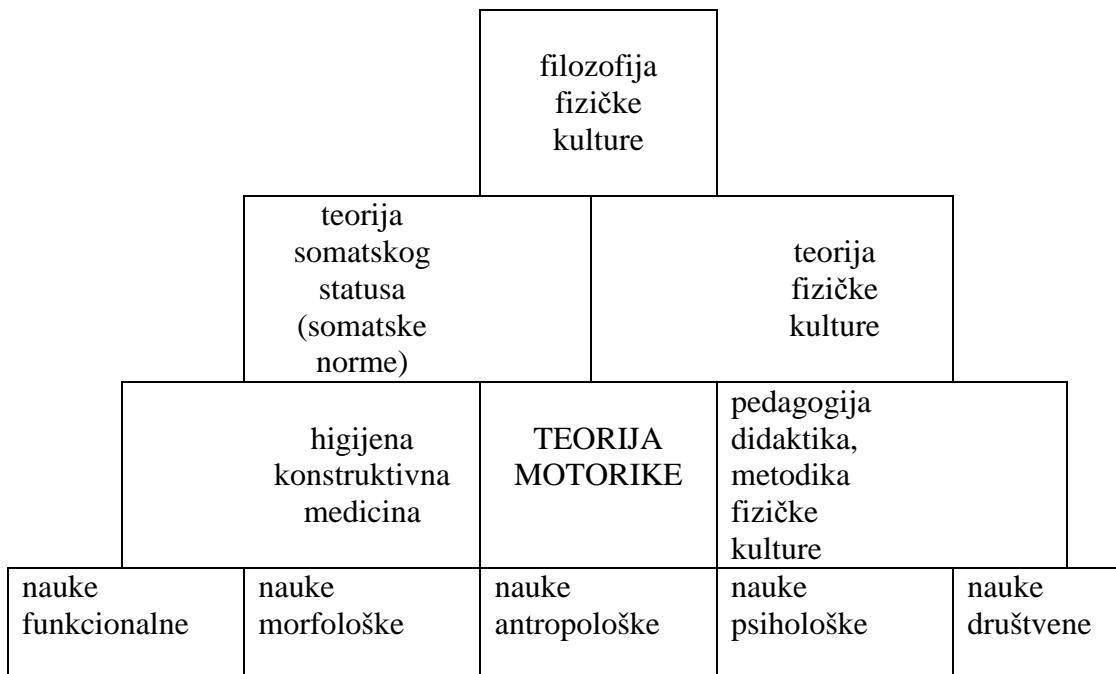
Šta sutra?

Nema razvoja bez jasne orientacije, koncepcije, strategije, Matvejev bi rekao filozofije. Šta podrazumeva ta koncepcija, odnosno struktura nauka fizičke kulture i ko je može sagledati? To mogu ljudi kojima je to struka, oni koji se bave teorijom fizičke kulture, teorijom fizičkog vaspitanja ili teorijom sporta.

Matvejev celu problematiku fizičke kulture gradi u obliku piramide (shema 1). Sličnu piramidu treba postaviti i kada je u pitanju školski sport.

Znači na osnovu društvenih opredelenja treba izraditi jasnu koncepciju šta se želi i šta se može u datom trenutku i šta se projektuje u budućnosti. Budućnost mora biti u skladu sa stručnim i naučnim saznanjima, ali zasnovana na realnim mogućnostima društva. Koncepcija se ne radi na osnovu razmišljanja pojedinca koji sedne pa izmišlja šta bi trebalo i kako da izgleda ili da sa interneta skida gotova rešenja koja nemaju niti mogu imati utemeljenja u našoj realnosti. Koncepcija se radi na osnovu teorijskih saznanja koja su utemeljena na tradiciji i na osnovu realnih mogućnosti škola i društva u celini.

Shema 1: STRUKTURA NAUKA PO MATVEJEVU

Koncepcija školskog sporta može biti različita u zavisnosti da li želimo masovnost i učešće velikog broja dece i omladine u sportskim aktivnostima sistematično ili želimo da nam školski sport bude baza za selekciju dece za sportske klubove. Možda je rešenje negde između ove dve koncepcije. Međutim, mora se napraviti eleborat šta je šta i šta dobijamo datom koncepcijom, kakva je organizaciona struktura, kakva je materijalna osnova i na kraju koja je kadrovska baza na koju se računa.

Vannastavne aktivnosti – preporuke za praksu

Dr Jan Babiak

VANNASTAVNE SPORTSKE AKTIVNOSTI UČENIKA I NEKE MOGUĆNOSTI RAZREŠAVANJA PROBLEMATIKE ŠKOLSKOG SPORTA

Sažetak

Moderan način života pojačan još i dugotrajnim sedenjem u školi, ali i kod kuće, zahteva dodatnu intervenciju u pravcu preventivnog delovanja protiv pogubnih dejstava morbidnog trijasa. Poznata je činjenica, da upravo sportske aktivnosti mogu u tome biti jaka protivteža.

Analiza u praksi, u osnovnim i srednjim školama pokazuje, da se suviše malo dece bavi vannastavnim sportskim aktivnostima i to najčešće onim segmentom koji je vezan za školski takmičarski sport. Za šire aspekte angažovanja dece neophodno je sačiniti kompleksniju koncepciju vannastavnih aktivnosti učenika, uz njihovu gradaciju po uzrastu, sposobnostima i razume se, uz poštovanje afiniteta i stroge utvrdenosti namene aktivnosti.

Proširena koncepcija sportskog angažovanja učenika traži formiranje školskog sportskog društva, povećano angažovanje stručnog kadra, tačno utvrđenu organizaciju, a u pogledu takmičarskog sporta i tačno definisan model sistema takmičenja učenika.

Summary

Modern lifestyle in combination with longterm school and home sitting, requests additional intervention considering prevention against bad influences of morbid trijas (bad feeding, low movements, stress). It is a fact, that sports activities are very strong counter – weight.

Analysis from primary and secondary schools, shows that very small number of children attend afterschool sports activities. For wider aspects of children sports engagements, it is essential to make more complex conception of afterschool children activities, considering their age, abilities and, of course, children affinities for different sports.

That conception demands forming of school sports association, extra engagement of professors, exact organisation and defined system of sports competitions.

Uvod

Moderan način života, sa svim opasnostima morbidnog trijasa (nedovoljno kretanje, pogrešna ishrana i stres), kod jedinke u razvoju pojačan još dugotrajnim sedenjem u školi, ali i kod kuće, te preteranim zahtevima u segmentu intelektualnog opterećenja, zahteva dodatnu intervenciju u pravcu preventivnog ili, nikad nije kasno, i kurativnog dejstva gore pomenutih faktora. Poznata je činjenica, da upravo sportske aktivnosti mogu biti jaka protivteža intelektualnom preopterećenju učenika, pojavi danas tako čestih telesnih deformiteta dece i takoreći eksplozivnoj pojavi devijantnog ponašanja u školi i van nje. Pitanje je samo, da li dovoljno koristimo ovaj segment aktivnosti?

Poznata je činjenica, da dete u razvoju traži svakodnevno kretanje. Međutim, zahtevi realizacije te biološke obaveze putem svakodnevnih časova fizičkog vaspitanja, već iz razloga što svi predmeti teže ka časovnoj ekspanziji i nisu mogući. Zato treba tražiti rešenja u vančasovnim i vannastavnim aktivnostima učenika, njihovom vežbanju u postojećim sportskim organizacijama i vežbanju u okviru slobodnog vremena kod kuće.

Školski sistem pored redovnih časova svakako je odgovoran i za vančasovni, odnosno vannastavni segment slobodnih aktivnosti. Zato u školi treba postojeći sistem vannastavnih aktivnosti korigovati, odnosno uvesti takav sistem ovih aktivnosti koji će biti na nivou modernih zahteva.

Taj sistem bi u okviru svoje centralne konstrukcije obuhvatao bar pet oblika vežbanja, dakle aktivnosti sa različitim intenzitetom vežbanja, ali i složenosti i namene (shema 1). U okviru segmenta **takmičarskih aktivnosti** bila bi angažovana najspособnija grupa učenika koja bi pokrila kompetitivne aktivnosti, pogotovo one u okviru jedinstvenog školskog sportskog takmičenja. Za grupu koja bi se bavila vežbanjem po principu **opšte fizičke pripreme** trebalo bi pripremiti programe visokog intenziteta vežbanja ali poštovati i interesne sfere participijenata. Oni manje sposobni našli bi svoje mesto u **rekreativnom tipu aktivnosti**, dok učenici sa

određenim deformitetima ili sa lošim držanjem tela bi se angažovali u okviru segmenta **korektivno vežbanje**. Za osobe sa psihičkim i socijalnim aberacijama treba predvideti program rada koji će dejstvovati po principu poželjne **psihičke ili socijalne stimulacije**.

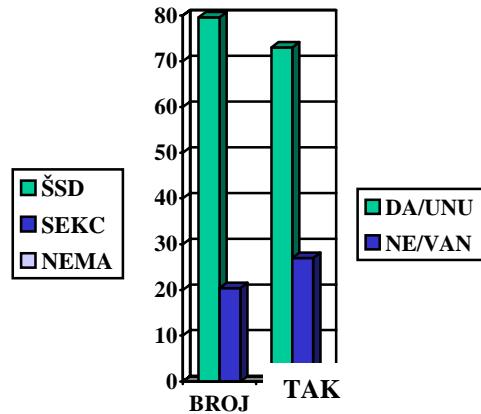
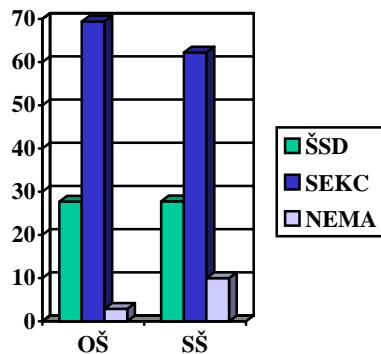
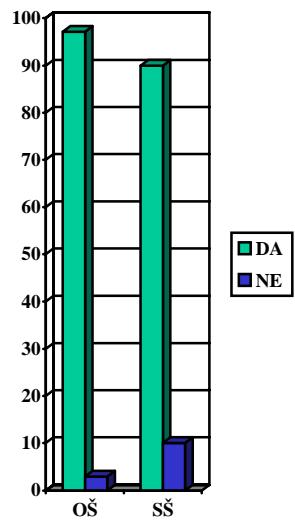
Shema 1: MOGUĆNOSTI ANGAŽOVANJA UČENIKA
NA VANNASTAVNIM AKTIVNOSTIMA

Dakle, predloženi sistem bi obezbedio širok dijapazon sportskih aktivnosti i praktično obuhvatio kompletну školsku populaciju.

Sadašnja situacija u praksi

Vančasovni/vannastavni oblici rada, pa u okviru njih i sportske aktivnosti učenika osnovne i srednje škole, realizuju se danas u skoro svim školama AP Vojvodine. Prema podacima prikupljenim u školskoj godini 1997/98. sportske

Dijagrami realizacije vannastavnih aktivnosti: 1 – broj škola koje imaju vannastavne aktivnosti, 2 – broj škola sa ŠSD, sekcijama, odnosno bez njih i 3 – broj škola koje imaju vannastavne aktivnosti u nižim razredima, odnosno koji se takmiče unutar škole i van nje

aktivnosti organizovala je velika većina osnovnih škola (97.1%), odnosno srednjih škola (90%), uglavnom putem sekcija (dijagram 1).

Ali to je suviše nepouzdan podatak, jer postojanje samo jedne sekcije koja samo povremeno radi može da udovolji zahtevima gore naznačenog dijagrama. Dalja elaboracija ove problematike pokazala je da u školi postoje najčešće 2-4 sportske

sekcije u kojima je angažovan izvestan, u svakom slučaju nezadovoljavajući broj dece. Tamo gde je broj sekcija veći, formirano je i školsko sportsko društvo (dijagram 2). U nižim razredima je broj sportskih aktivnosti manji, ali postoje i takmičenja, čak i na višim nivoima od međuodeljenjskih, odnosno školskih.

Pri tome treba istaći da se u školama najčešće radi o takmičarskom segmentu vančasovnih aktivnosti u okviru kojeg se broj učesnika rapidno smanjuje kada se ima u vidu da u okviru tih sekcija su najčešće uzimala učešće deca koja su već angažovana u nekoj drugoj sportskoj sekciji ili u sportskom klubu. Favorizuje se dakle takmičarska aktivnost, a učenici slabijih sposobnosti su van te koncepcije, te zbog toga ili zapostavljeni, ili se sa njima uopšte ne radi. Dakle, u okviru vannastavnih aktivnosti angažovano je manje od 15-20% ukupnog broja učenika u školi. To treba svakako prevazići.

Model angažovanja učenika u okviru vannastavnih aktivnosti

Polazeći od prethodnih (nezadovoljavajućih) rešenja ove problematike, novim konceptom školskog sporta, odnosno organizacijom vannastavnih aktivnosti, namerava se da se putem stručno osmišljenih i organizovanih aktivnosti, odmerenih i detetu prilagođenih trenažnih aktivnosti određene složenosti, obima i intenziteta, ne uvek i po svaku cenu podređenih takmičarskim ciljevima, omogući masovno bavljenje sportskim aktivnostima iz segmente **takmičarskih aktivnosti, opšte fizičke pripreme učenika, rekreativne nastave, korektivnog vežbanja i aktivnosti u smislu prevencije psiho-socijalne devijacije učenika**. Te aktivnosti birane bi bile prema njihovim afinitetima i, razume se, njihovim sposobnostima, te mogućnostima škole. Krajnji cilj je da se za svakog učenika obezbedi mogućnost uključivanja bar u jednu sekciju, bez obzira na tip aktivnosti u njoj.

Dodatne obaveze škole i stručnjaka u njoj bi bile da se u tom cilju animira što veći broj učenika, utvrde njihovi afiniteti, izvrši inicijalno merenje, sačine homogene grupe za vežbanje, ali i planovi i programi rada, obezbedi dovoljan broj stručnog kadra, objekata, sprava i rezervita. Posebna obaveza na nivou opština (lokalne

samouprave) će biti da se za ovakav vid rada obezbede potrebna materijalna sredstva (za nadoknadu rada nastavnika, za event. nadoknadu korišćenja sportskih objekata van škole, za odlazak učenika na susrete i takmičenja, za propagandu ovakve aktivnosti, te za stimulaciju i nagrade učenika).

Ovako planiran koncept vannastavnih aktivnosti realizovao bi se u okviru postojećih sportskih objekata u vlasništvu škole, eventualno i u okviru objekata sportskih klubova (posebno ako su u neposrednoj blizini škole). U tom smislu je neophodno utvrditi kompletni raspored korišćenja ovih objekata, dogоворити se о начину изнадавања објеката ван школе, сагледати могућности коришћења справа и реквизита, разрешићи проблематику eventualnog finasiranja ovakvog angažovanja škole ili sportskog kluba itd. U smislu što bolje realizacije ovakvih aktivnosti ne treba zaboraviti i na propagandu i sredstva javnog informisanja.

Obuhvat učenika

Populacija koja treba da bude obuhvaćena ovim konceptom vannastavnih aktivnosti je određena kao populacija dece svih vidova predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, uključujući i one učenike koji polaze specijalne škole. U okviru toga treba imati na umu pogotovu one učenike koji nisu obuhvaćeni postojećim pionirskim i omladinskim programima u okviru sportskih klubova ili postojećih takmičarskih segmenata pri školi. Konačno, mora se poći od činjenice, da je upravo onim učenicima koji motorički i nisu na zavidnom nivou, neophodno posvetiti znatno više pažnje, nego što je posvećujemo talentovanim učenicima. Mora se ipak konstatovati, da takav pristup razrešavanja vannastavnog angažovanja učenika nije bio tako često prisutan u praksi ranijih godina.

Takav obuhvat prepostavlja bar grubu gradaciju učenika po uzrastu (predškolci, niži i viši razredi, srednja škola), ali i po sposobnostima (manje sposobni, prosečni, nadareni). U takvoj koncepciji treba polaziti i od učeničkih afiniteta (za određeni sport ili samo tip neke fizičke aktivnosti), odrediti namenu aktivnosti (takmičarska, rekreativna, zabavna, korektivna...) itd.

Organizacijska koncepcija aktivnosti

Poznata je činjenica, da se u okviru vaspitno-obrazovne institucije sve vančasovne, odnosno vannastavne aktivnosti najčešće odvijaju u vidu sekcija. Taj oblik je obično logičan u situaciji kada u okviru jednog predmeta postoji jedna sekcija. U fizičkom vaspitanju to najčešće nije slučaj, jer je broj sekcija znatno veći. Ako gore naznačeni predlog vezan za masovno vežbanje učenika zaživi u praksi, taj broj sekcija bi se u znatnoj meri multiplicirao. Da bi se u okviru tako stvorenog prostora sportskih aktivnosti napravio nekakav red, neophodna je koordinacija ovih aktivnosti na nivou koji poštuje osnovne principe svake od postojećih sekcija, te ih međusobno objedinjuje. Taj u svakom slučaju viši sistem koji bi morao obuhvatiti sve slobodne sportske aktivnosti učenika u jednoj školi, može se analogno situaciji u sportu van škole uslovno nazvati sportsko društvo, odnosno u ovom slučaju, školsko sportsko društvo (u organizacionom, a ne u pravnom smislu reči).

Postojanje ovakve koncepcije nije novog datuma. Formirana je znatno ranije i pogotovu je imala svoje opravdanje u vremenima kada je na ovim prostorima potenciran samoupravni sistem. Kao jedna od mogućnosti navikavanja dece na ovakav tip društveno-političkog života od malih nogu svakako se u tom samoupravnom smislu preterivalo, mada isti u svojoj suštinskoj, konceptualnoj, nepolitičkoj osnovi ima dobra rešenja. Zbog toga nema razloga da se školsko sportsko društvo (asocijacija sportskih sekcija ili sl.) ne prihvati ali da se pri tome sistem upravljanja i koordinacije maksimalno pojednostavi. Zato treba u okviru čitavog koncepta formirati pojedine sportske sekcije kao osnovne ćelije školskog sportskog društva i po određenom predstavnicičkom principu formirati koordinaciono ili upravno telo, sa neophodnim pratećim službama, te aktivom nastavnika. U okviru toga treba precizirati i predstavnike školskog sportskog društva na višim i paralelnim instancama, koji će u suštini biti spona po horizontali i vertikali sistema. Pri tome treba tačno utvrditi koje funkcije u sistemu mogu realizovati učenici, a koje nastavnici, ali i nominovati koordinaciona tela na višim instancama. Više instance

u okviru ovakve koncepcije bili bi opštinski, regionalni, pokrajinski i republički savezi za školski sport.

Stručni kadar

Stručni kadar koji bi realizovao vančasovne sportske aktivnosti treba tražiti u okviru postojeće kadrovske strukture u školi i ukupnog opterećenja nastavnika u njoj (2 časa slobodnih aktivnosti učenika u nedelji). Neophodnu dopunu kadra u razrešavanju ove problematike treba rešavati spoljnim saradnicima. Pretpostavlja se, da će za jednu školu veličine 20 odeljenja biti neophodno predvideti bar jedno radno mesto nastavnika koji bi trebalo da realizuje sportske vannastavne aktivnosti. Međutim, praksa je pokazala, da će se ova problematika češće rešavati parcijalno, uključivanjem jednog nastavnika samo za jedan ili nekoliko vidova vannastavnih aktivnosti u vidu angažovanja sa nepunim radnim vremenom. Svakako, ovakvo angažovanje stručnog kadra, kao i prekovremeno angažovanje nastavnog kadra u školi, zahtevace dodatna novčana sredstva za stimulaciju njihovog rada.

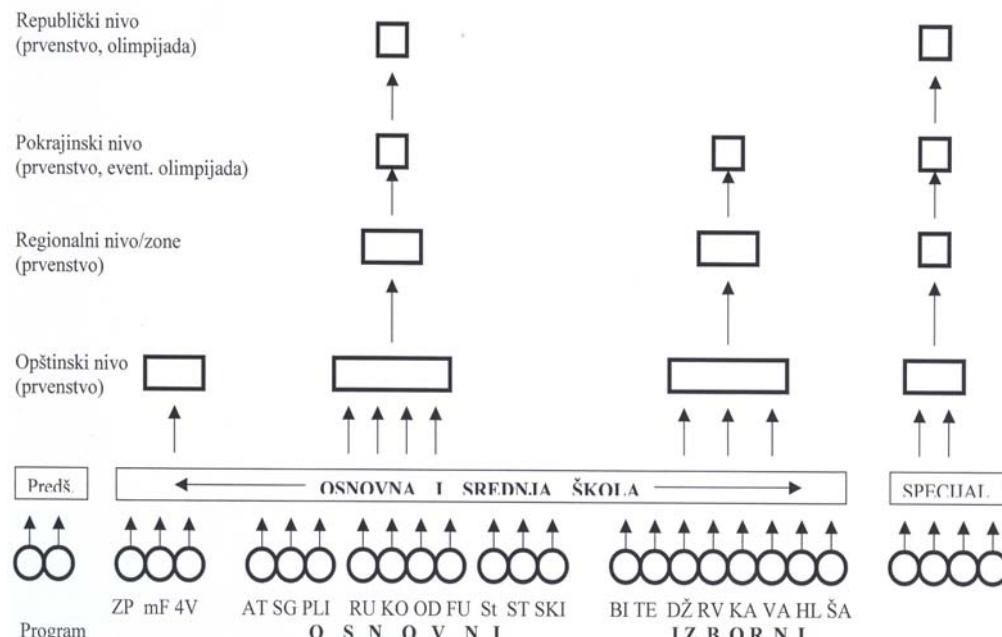
Takmičarski segment i sistem takmičenja

Ovaj segment je već poodavno prisutan u školskoj praksi (mala olimpijada, SOŠOV, OSIŠOS, OSIURS), ali zbog ukupnog prestrojavanja u okviru gore naznačene problematike i prethodno fundirani sistemi ovakvih takmičenja bi morali pretrpeti korekciju. Za potrebe savremene orijentacije u ovom prostoru neophodna je znatno šira koncepcija u okviru koje bi bile obuhvaćene predškolske ustanove, niži i viši razredi osnovne škole, srednja škola, ali i svi vidovi specijalnih škola, sa strogo utvrđenim načinom kvalifikacija na više instance (shema 2). Ta je koncepcija na nivou AP Vojvodine nazvana **Sportske takmičarske aktivnosti školske omladine Vojvodine (STAŠOV)**.

Središnji deo te koncepcije (**osnovni program aktivnosti**) je u suštini korespondentan sa programom i propozicijama republičkog školskog takmičenja

učenika (OSIURS), koji je inače koncipiran kao jedinstveni sistem na teritoriji čitave republike. Obuhvata 10 disciplina (atletika, gimnastika, plivanje, rukomet, košarka, odbojka, mali futbal, streljaštvo, stoni tenis i skijanje). Pretpostavlja sve nivoe takmičenja (školsko, opštinsko, regionalno, pokrajinsko i republičko) i svake četiri godine školsku olimpijadu.

SHEMA TAKMIČENJA ŠKOLSKE POPULACIJE U OKVIRU STAŠOV

Ostali delovi koncepta STAŠOV se mogu smatrati kao posebnost celokupnog sistema koji bi se odvijao samo na teritoriji AP Vojvodine. Njihovu primenljivost

diktiraju specifičnosti celokupnog vaspitno-obrazovnog sistema, pogotovu onog u segmentu fizičke kulture, ali i zahtevi sporta u pokrajini.

Sa osnovnim takmičarskim programom je **izborni takmičarski program** takoreći paralelan. Obuhvata takmičenje učenika osnovnih i srednjih škola u sledećim sportovima: biciklizam, tenis, džudo, rvanje, karate, vaterpolo, hokej na ledu i šah i organizovaće se na svim nivoima do pokrajinskog. Tako osnovni i izborni program takmičarskih aktivnosti je u suštini kopija onog što se ranije realizovalo u okviru SOŠOV koncepcije. Sa leve strane koncepta uključene su takmičarske aktivnosti **predškolskog uzrasta** (realizovao bi se samo na nivou predškolske ustanove), a zatim učenika **nižih razreda osnovne škole** (poligoni, mali futbal, između četiri vatre) koji bi se mogao odvijati i na opštinskom nivou. Sa desne strane istog koncepta lociran je takmičarski program dece **specijalnih škola** sa posebno utvrđenim sistemom disciplina i postupnošću prema višim nivoima čak do republičkog.

Umesto zaključka

Predloženi koncept vannastavnih aktivnosti učenika predškolskog uzrasta, te osnovne i srednje škole sa eventualnim kompetencijama opštine na kojoj se škola nalazi, u ovom slučaju je razmatran samo sa aspekta njihove direktnе primene u samoj školi. Prepostavka da se na rad u tako formiranim sekcijama nadovežu i takmičenja (odeljenjska, razredna, školska), kao i ona na nivoima koje predviđa sistem školskih sportskih takmičenja (opštinsko, regionalno, pokrajinsko i republičko), su logična (i poželjna), ali će taj segment biti bliže utvrđen programom i propozicijama sportskih takmičarskih aktivnosti učenika. U novoj reformi školstva realizacija nekih ovde prezentiranih aspekata vežbanja je moguća i kroz **izbornu** odnosno **fakultativnu nastavu**, na čemu treba u svakoj školi posebno insistirati.

Dr Lepes Josip

UTICAJ NASTAVNIKA FIZIČKOG VASPITANJA NA VANŠKOLSKE SPORTSKE AKTIVNOSTI UČENIKA

Sažetak

Na uzorku učenika iz Kanjiže i Segedina, te učesnika V i VI SOŠOV ispitivani su neki aspekti njihovih stavova prema sportu i angažovanja u vannastavnim sportskim aktivnostima. Takođe je razmatran problem faktora uticaja na opredeljenje učenika za neku od sportskih disciplina.

Sagledani su i stavovi budućih nastavnika razredne nastave u pogledu interesovanja za sport, te pozicija nastavnika fizičkog vaspitanja u pogledu uspešnosti vančasovnih sportskih aktivnosti učenika. Na kraju su izneti neki momenti angažiranosti nastavnika fizičkog vaspitanja u okviru vančasovnih sportskih aktivnosti u školi i van nje (u sportskim organizacijama).

Summary

On school children population samples from Kanjiža and Segedin, and on participators of 5th and 6th SOŠOV, some aspects of their sentiments toward sport and their engaging in afterclass activities, are questioned and tested. Also sentiments of future physical education professors are discussed.

In the end author presents some moments of engagements professors of physical education towards afterclass activities and others (in sports clubs and organizations).

UVOD

Fizičko vežbanje, fizičke aktivnosti i sport, prihvaćeni su od strane političkih razmišljanja, kao važni činioci vaspitnog procesa. Negovanje i jačanje tela, uvek su predstavljale značajne elemente svih kultura, a to je tako i danas. U institucijama koje se bave formalnim vaspitanjem, fizičko vaspitanje se uvek nalazilo u nastavnim sadržajima, pre svega na osnovu stvaranja ravnoteže koju je zastupao Aristotel.

U zadnje vreme dobijamo poruke opomene, da dolazi do promena u statusu fizičkog vaspitanja, i da stalno prisustvo fizičkog vaspitanja u nastavnim programima škola zavisi od promena koje će biti plod procene značajnosti ovog predmeta. Društvena procena fizičkog vaspitanja u zadnjim decenijama nije baš ohrabrujuća, što se njene budućnosti tiče. Osnovni je zadatak, dakle, onih stručnjaka koji se bave razvojem fizičkog vaspitanja, da se pripreme za moguće promene i da ih događaji ne zateknu nespremne.

Svakodnevno smo svedoci da se na raznim forumima političke vlasti, ističe pozitivna uloga fizičkog vaspitanja ali veoma je malo pozitivnih odluka u pravcu razvoja istog. Sve češće se pozivaju stručnjaci fizičkog vaspitanja da odrede argumente za dalje održavanje stalnog statusa fizičkog vaspitanja, kao predmeta u školi. U mnogim zemljama fizičko vaspitanje se svrstava u predmete druge kategorije, kao predmet koji svoje dejstvo ispoljava na veoma uskom segmentu obrazovno-vaspitnog procesa. Mnogo je znakova koji upućuju na činjenicu da se fizičko vaspitanje nalazi u defanzivi. Istraživanja, stručni članci, govore o tome da od Norveške i Slovačke do Japana, vrednosne procene ovog predmeta nalaze se na niskom nivou, a da faktori upravljanja podcenjuju značaj školskog fizičkog vaspitanja. Predsednik Saveza za fizičko vaspitanje, iz Kanade, Mac Kendrick u jednom svom članku piše da se fizičko vaspitanje od devedesetih godina više ne vodi među prioritetima. Slične izjave su se mogle čuti i na drugom kontinentu, u Australiji, gde su 1991. godine organizovali konferenciju u Geelongbi, sa nazivom „Kriza školskog fizičkog vaspitanja».

UTICAJ ŠKOLE NA VANČASOVNE AKTIVNOSTI

Uloga škole je ključna u izgrađivanju akademskih i socijalnih sposobnosti i širenju sportskog ponašanja među decom i omladinom. Mladi sportisti sa jakim osnovama izgrađenim na pozitivnom školskom iskustvu, uspehu u savlađivanju akademskih programa i porodičnim odnosima kao i odnosima sa vršnjacima, bolje se snalaze sa zahtevima sportske karijere. Oni imaju pozitivan pogled na budućnost, lakše sklapaju prijateljstva, motivisani su da uspeju i skloni su da se uključe u vannastavne aktivnosti, što sve razvija samopouzdanje. Nerealističke predstave o sportu ili slaba priprema za sportsku orientaciju talentovanih učenika mogu da otežaju prelazak iz škole u sportske organizacije/klubove i da izazovu obeshrabrenje. Stereotipi o ulozi polova, nizak socio-ekonomski status i kulturna zaledjina imaju negativni efekt na način na koji mladi sportisti otkrivaju šanse svojih budućih dostignuća u sportu.

Uticaj školskog fizičkog vaspitanja na opredeljivanje prema vannastavnim sportskim aktivnostima

Zadatak školskog fizičkog vaspitanja je da pored podizanja nivoa zdravstvenih pokazatelja i fizičkih sposobnosti, pozitivno utiče i na formiranje stavova prema vannastavnim sportskim aktivnostima. Ne smemo se dakle, zadovoljiti time da se naši učenici bave fizičkom vežbanjem i sportskim aktivnostima samo u okviru redovne nastave fizičkog vaspitanja, već moramo postići to da se oni bave sportom u slobodnom vremenu. Kod donošenja takve odluke veliku ulogu će odigrati podsticaji koje je učenik osetio na časovima fizičkog vaspitanja u školi. Važan je zadatak pedagoga fizičke kulture, da preko sportskih aktivnosti pomognu učenicima kako da se ponašaju u trenucima uspeha ili neuspeha. U formiranju interpersonalnih odnosa sportske aktivnosti također imaju veliku ulogu. Jedna razredna zajednica sa svojim sportskim rezultatima visokog kvaliteta veoma efikasno može privući manje talentovane i manje aktivne učenike prema sportskim aktivnostima i tako i kod njih formirati ljubav prema kretanju. Fizička kultura je deo

opšte kulture, u koju spada i poznavanje pojedinih sportskih grana, kao i poznavanje istaknutih rezultata u njima. Znamo da će samo ona osoba znati da ceni sportski rezultat, koja je i sama, makar na najosnovnijem nivou upoznala određenu granu sporta. A sve to u velikoj meri zavisi od pedagoga fizičke kulture i od njegove težnje da svoje učenike upozna sa što više oblika kretanja.

Zbog toga je u ovom istraživanju bio cilj da se uporede izraženi stavovi učenika o fizičkom vaspitanju i sportu. Pored rezultata ispitivanja iz Kanjiže korišćeni su i rezultati ispitivanja iz Vojvodine (od učesnika V i VI SOŠOV), te iz Segedina. Evo prikaza samo nekoliko itema:

Tabela 1.Kakvo je tvoje mišljenje o fizičkom vaspitanju i o sportu?

odgovori	O.Š devojke	O.Š.dečaci	S.Š. devojke	S.Š. dečaci
Veoma dobro	32, 61 %	36, 77 %	28, 25 %	20, 99 %
Dobro	65, 34 %	59, 97 %	63, 32 %	63, 13 %
Loše	2,05 %	3, 26 %	8, 43 %	15, 88 %

U suštini, može se zaključiti da su nastavnici fizičkog vaspitanja uspeli da u oba nivoa školovanja i kod pripadnika oba pola izgrade pozitivne stavove prema fizičkom vaspitanju i sportu.

Tabela 2.Da li je nastava fizičkog vaspitanja imala uticaja na izbor sportova u slobodnom vremenu?

odgovori	O.Š devojke	O.Š.dečaci	S.Š. devojke	S.Š. dečaci
U velikoj meri	36, 16 %	49, 11 %	20, 90 %	25, 38%
Osrednji uticaj	53, 24 %	40, 86 %	52, 79 %	56, 40 %
Mali uticaj	9, 50 %	6, 85 %	19, 78 %	15, 67 %
Bez uticaja	1, 10 %	3, 18 %	6, 53 %	2, 55 %

Pregledom tabele vidimo da se učenici pozitivnije izjašnjavaju o uticaju fizičkog vaspitanaja (pa time i nastavnika fizičkog vaspitanja). Dečaci su ubeđeniji u pozitivan uticaj fizičkog vaspitanja na njihovo usmeravanje prema vannastavnim sportskim aktivnostima nego devojke.

Tabela 3. Da li nastava fizičkog vaspitanja pozitivno utiče na angažovanje učenika u sportskoj aktivnosti?²

	V. SOŠOV				VI. SOŠOV			
		da	ne	možda		da	ne	možda
učenice	N= 137	78 – 57%	11-8 %	48-35%	N= 310	202- 65,1%	30- 9,7%	78- 25,2%
učenici	N= 267	203- 76%	20- 7,5%	44- 16,5%	N= 268	198- 74,4%	23- 8,7%	45- 16,9%

Na osnovu odgovora, na tri ponuđena pitanja, zapaža se da najveći procenat anketiranih učenika sa oba finalna takmičenja se opredelio za pozitivan odgovor.

U formiranju navika prema vannastavnim sportskim aktivnostima u Segedinu, važni sociodemografski činioci su:

Sociodemografski činioci	
Pol	- 0, 285 ***
Godine starosti	0, 051
Uticaj nastavnika fizičkog vaspitanja	0, 165 ***
Školska spremna oca	- 0, 042
Školska spremna majke	0, 057
* p<0,05	** p<0,01
	*** p<0,001

Istraživanje je vršeno među srednjoškolcima u Segedinu, Republika Mađarska.³

² : Radovanović Đ, Vuković M, Milošević Z.: FINALISTI V I VI SPORTSKE OLIMPIJADE ŠKOLSKE OMLADINE VOJVODINE O NASTAVI I VANNASTAVNOJ AKTIVNOSTI U FIZIČKOJ KULTURI.

Upoređujući istraživanja istog problema, u različitim sredinama (AP. Vojvodina, Kanjiža, Segedin) i u različitim vremenskim periodima dobijamo skoro slične podatke o ulozi nastave fizičkog vaspitanja u školi, kao i o uticaju nastavnika fizičkog vaspitanja na izbor vannastavnih sportskih aktivnosti učenika. Međutim, nastavnik fizičkog vaspitanja nema u tom smislu najveći doprinos.

Tabela 4. Prikaz ličnosti koje su značajno doprinele izboru sporta (izraženo u procentima)

	OŠ. dečaci	OŠ.devojke	SŠ. dečaci	SŠ.devojke	Fakultet Muškarci	Fakultet Žene
roditelj	41 %	45 %	21 %	22 %	47 %	33 %
Nastavnik fizičkog vaspitanja	14 %	12 %	15 %	13 %	19 %	12 %
trener	5 %	13 %	7 %	10 %	3 %	3 %
prijatelji	10 %	17 %	36 %	33 %	21 %	31 %
ostalo	30 %	13 %	21 %	22 %	10 %	21 %

Pregledom tabele vidi se da se nastavnici fizičkog vaspitanja, kao inspiratori izbora sportskih aktivnosti, nalaze iza roditelja, prijatelja i ostalih faktora.

Vanškolske sportske aktivnosti učenika

Redovne fizičke aktivnosti veoma su značajne za pravilan fizički i duševni razvoj učenika. Stvaranje navika po tom pitanju najvažnije je u dečjem dobu, jer redovne fizičke aktivnosti ne samo da formiraju zdravlje i stavove prema zdravom načinu života, već jačaju telo i učvršćuju labilne vrednosne orientacije, u velikoj meri pospešuju pozitivno razmišljanje, formiranje optimističke slike o budućnosti, a

³ Pluhar Ž., Piko B., Istraživanje sportskih aktivnosti učenika u Segedinu.

jačaju i samopouzdanje.Da li su u praksi vannastavne aktivnosti u tom smislu dovoljan podsticaj?

Prema istraživanjima u Opštini Kanjiža 25, 2% ispitanika se bavi sportom 1-2 puta nedeljno, 42, 25 % ispitanika 3-4 puta se bavi sportom, u toku nedelje 31,81 % se pored nastave na časovima fizičkog vaspitanja ne bavi sportom van škole, dok je 0, 74 % oslobođeno fizičkih aktivnosti zbog različitih razloga.

Najveći broj ispitanika 29, 5 %, bavi se sportom iz hobija. Posle njih dolaze oni, 21, 6 % koji se takmiče na opštinskom nivou. Deo ispitanika 17, 2 % se još nije takmičilo, ali se planiraju uključiti se u razne nivoe takmičenja. Broj ispitanika 13, 1 % nikada se nije takmičilo niti žele da se takmiče. Iznenađujuće veliki broj ispitanika takmiči se na državnim prvenstvima (10, 4%), a na međunarodnim takmičenjima se takmiči 8, 2 % ispitanika.

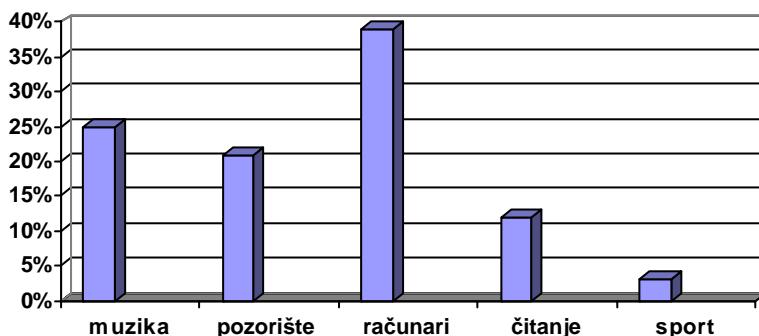
U pogledu omiljenih sportskih grana, moramo primetiti pojavu da se sfera interesovanja ispitanika prema sportskim aktivnostima u slobodnom vremenu, počinje razlikovati od sportskih grana, koji se uče u školi. Zbog toga su ispitanicima postavljena pitanja, koje bi nove oblike sportskih aktivnosti želeli upoznati, da bi se nakon toga sa uspehom bavili njima u okviru vannastavnih sportskih aktivnosti. Na pitanje o novim sportovima dobili smo sledeće odgovore: bungee-jumping, snowboard, letenje zmajem, veslanje na divljim vodama, skijanje, penjanje na zid-planinarenje.

Stavovi budućih prosvetnih radnika prema vrednostima fizičkog vaspitanja i prema vannastavnim sportskim aktivnostima

Ukoliko je tačno da u pozitivnoj promeni načina života veliku ulogu treba da odigra jedan sloj inteligencije, i to prosvetni radnici, moramo imati neke pokazatelje o tome, na koji način budući prosvetni radnici razmišljaju o zdravlju, o fizičkom vaspitanju, o vannastavnim sportskim aktivnostima. Zbog toga je od 2001. godine vršeno ispitivanje stavova o navedenim pitanjima kod studenata učiteljskog fakulteta i drugih nastavničkih fakulteta (ne i FFV), kada su studenti dolazili na hospitalizaciju

u Kanjižu. Razlozi takvog istraživanja jasno se mogu pronaći u jednom radu Junga iz 1988. godine. "Prosvetni radnici su oni koji će vaspitavati i obrazovati decu u najosetljivijem periodu njihovog života. Zbog toga treba da stoje pred učenicima kao živi primeri. Modeli ponašanja koje budu reflektovali prema deci, ostaće u njima kao čvrsti stavovi i postojane uspomene. Ukoliko prosvetni radnik, a ne samo pedagozi fizičke kulture, ne naglašavaju u dovoljnoj meri značaj zdravog načina života, i ne stvore ljubav kod učenika prema fizičkom vežbanju, u velikoj meri će se povećati i ovako veliki broj inaktivnog stanovništva».

Grafikon 1. Sadržajni pokazatelji provođenja slobodnog vremena kod budućih prosvetnih radnika

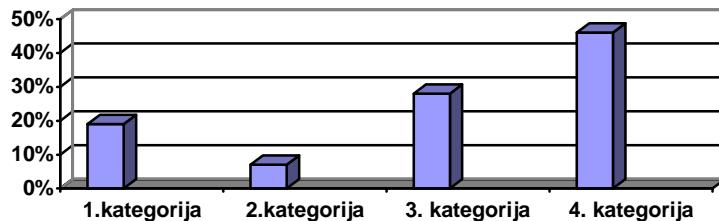
Ovo ispitivanje o provođenju slobodnog vremena, kod budućih prosvetnih radnika, sa veoma malim procenom uključivanja u sportske aktivnosti u slobodnom vremenu, mora da podstakne ponovno razmišljanje o uvođenju nastave fizičkog vaspitanja za studentsku populaciju.

O stavovima prema sportu budućih prosvetnih radnika dobili smo podatke koje smo grupisali u četiri kategorije:

- ❖ Bavi se sportom u slobodnom vremenu, smatra da je to dobro, i ne želi na tom planu ništa da menja;

- ❖ Bavi se sportom u slobodnom vremenu, ali smatra da se mora povećati vreme posvećeno sportskim aktivnostima;
- ❖ Ne bavi se sportom u slobodnom vremenu, i želi da se uključi u sportske aktivnosti;
- ❖ Ne bavi se sportom u slobodnom vremenu, a ne želi da se bavi ni u buduće.

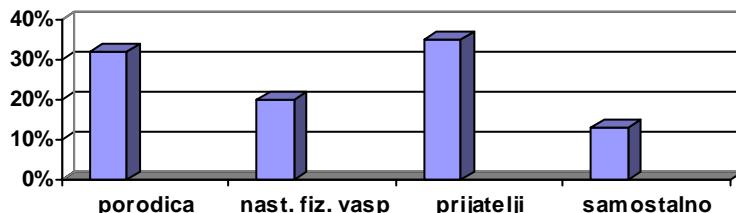
Grafikon 2. Gradacije angažovanja u sportu budućih nastavnika

Podatak da 75% budućih prosvetnih radnika se ne bavi sportom, niti želi da promeni svoje navike po tom pitanju, pokazuje koliko je teško da se u školama svih nivoa fizičko vaspitanje izbori za status koji mu pripada.

Želeći da dobijemo jasniju sliku o tome ko je kod budućih prosvetnih radnika odigrao značajnu ulogu u usmeravanju prema sportskim aktivnostima, postavljeno je pitanje: Koji su subjekti uticali na orientaciju u sportu?

Grafikon 3. Značajne osobe, koje su doprinele odluci da se student bavi sportom.

Ako se želi da se vannastavne sportske aktivnosti približe budućim prosvetnim radnicima, onda se isti moraju privoleti da i sami usvoje određene kretne sadržaje. Ukoliko te sadržaje usvoje na odgovarajućem nivou onda će i oni kasnije rado prenositi učenicima svoja iskustva.

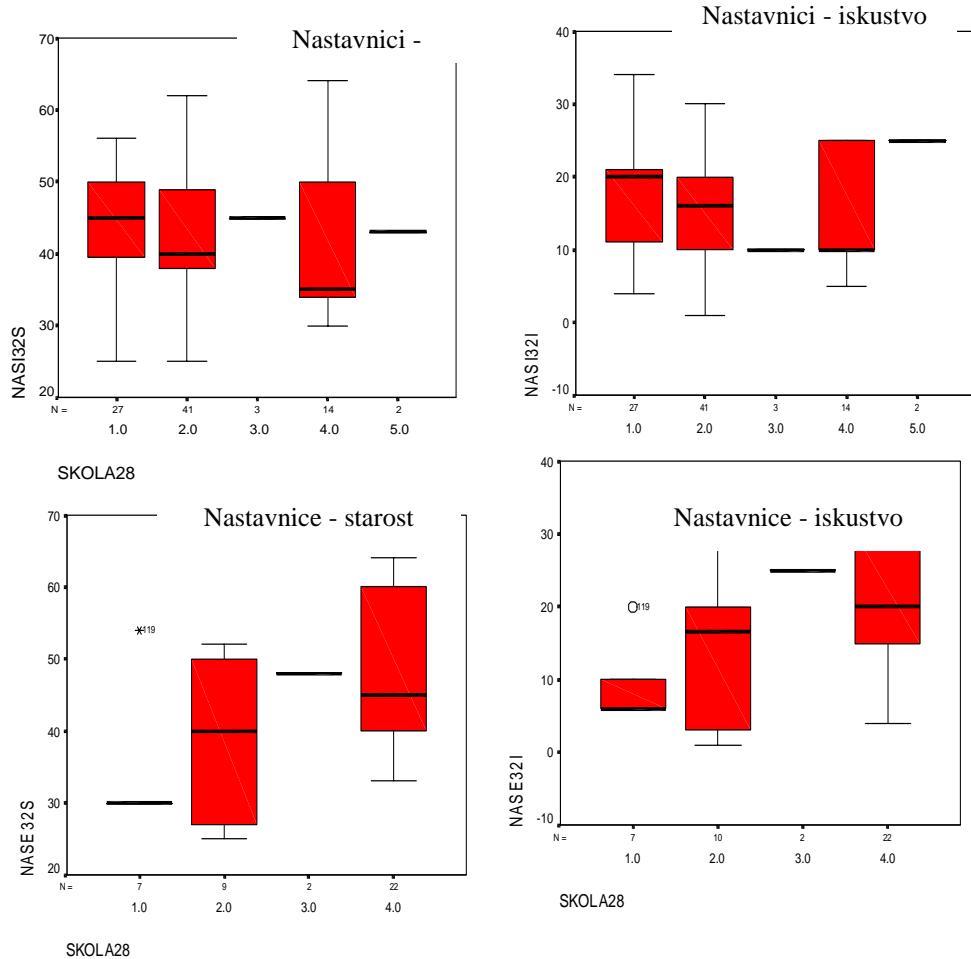
ATRIBUTI SUBJEKATA RAZVOJA SPORTA - NASTAVNICI FIZIČKOG VASPITANJA

Nastavnici fizičkog vaspitanja su važan subjekt razvoja sporta po tome što doprinose detekciji sportski talentovane dece i njihovoј orientaciji ka sportovima za koje pokazuju posebne sposobnosti. Sportisti iz uzorka su rezultat takvog delovanja nastavnika fizičkog vaspitanja. Prema ocenama sportista-ispitanika kao subjekti razvoja sporta u navedenom smislu deluje oko 40% nastavnika fizičkog vaspitanja (42.33% ispitanika je ocenilo da su nastavnici fizičkog vaspitanja značajni za njihovo bavljenje sportom).

Iz informacija iz dole prezentiranog boks-grafikona (grafikon 4) proizlazi da su u osnovnim školama nastavnici fizičkog vaspitanja mlađi i sa manjim iskustvom a da su nastavnice u toj školskoj sredini starije i iskusnije; to objašnjava davanje relativno većeg značaja nastavnicama u osnovnoj školi od strane ispitanika. U srednjim školama, pogotovo gimnazijama, nastavnici fizičkog vaspitanja su stariji i sa dužim radnim iskustvom, što objašnjava odgovarajuće više rangiranje nastavnika od nastavnica u toj sredini od strane ispitanika.

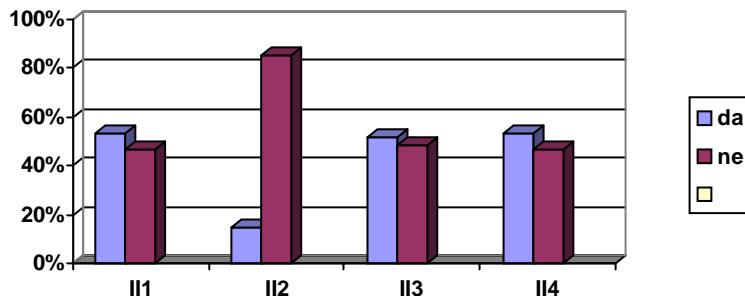
U okviru istraživanja bitno je sagledati i koji programski sadržaji imaju uticaja na izbor aktivnosti. Među pedagozima fizičke kulture u Vojvodini, kolege su se opredelile za takvo fizičko vaspitanje koje sadrži tradicionalnu gimnastiku, atletiku, sportske igre, plivanje, borilačke sportove, ali i možda u skromnijem obimu i moderne anglosaksonske sportove. Svakako, za budućnost fizičkog vaspitanja i vannastavnih sportskih aktivnosti, veoma je važno pitanje šta predavati na časovima.

Po tom pitanju u od pedagoga fizičke kulture dobili smo sledeće odgovore (grafikon 5):

Grafikon 4.- Starost i radno iskustvo nastavnika i nastavnica fizičkog vaspitanja fizičkog vaspitanja u 21. veku.

Grafikon 5. Struktura aktivnosti u nastavi fizičkog vaspitanja

II₁ – Smatrate li da je momentalna procentualna zastupljenost sportskih grana realna?

II₂- Tradicionalna gimnastika izgubila je aktuelnost u nastavi fizičkog vaspitanja.

II₃- U nastavi fizičkog vaspitanja treba da više budu zastupljene aktivnosti u prirodi.

II₄- U nastavi fizičkog vaspitanja moraju biti zastupljene borilačke veštine.

Interesantno je da su mišljenja o promenama u sadržaju predmeta fizičko vaspitanje podeljena. Opšti je zaključak, da će fizičko vaspitanje moći da zadovolji društvene zahteve onda, kada se učenicima bude ponudio širok repertoar kretnih aktivnosti, pomoću kojih će se nesmetano uključivati u vannastavne sportske aktivnosti, po slobodnom izboru.

Neki aspekti angažovanosti pedagoga fizičke kulture

Angažovanost pedagoga fizičke kulture je aktivnost veoma širokog spektra delatnosti i samom time značajno utiče na lik svakog pojedinog pedagoga fizičke kulture ali i na ukupno razmišljanje o nastavi fizičkog vaspitanja, među učenicima, roditeljima i u ukupnom društvenom okruženju. Generalno se može zaključiti da su pedagozi fizičke kulture zaposleni u osnovnoj školi najčešće opterećeni sa 20 časova

redovne nastave, te sa 2-4 časa angažovanja u domenu dopunskog, korektivnog ili dodatnog vežbanja. U srednjoj školi se oseća pojačano opterećivanje nastavnog kadra redovnim časovima, dok se u okviru vančasovnih oblika rada, uz evidentnu tendenciju održavanja u osnovnoj školi stečenog trenda aktivnosti, ipak je zabeležen izvestan pad časova u tim aktivnostima.

Tabela 5. Angažovanje pedagoga fizičke kulture na vančasovnim oblicima rada u školi (%)⁴

	M oš	Ž oš	M sš	Ž sš
1.nema vančasovne aktivnosti	4, 93	3, 90	11, 95	8, 51
2. ima 1 čas nedeljno	1, 92	1, 95	5, 03	10, 64
3. ima 2 časa nedeljno	21, 64	20, 13	26, 42	14, 89
4. ima 3 časa nedeljno	16, 71	21, 43	11, 95	12, 77
5. ima 4 časa nedeljno	26, 85	24, 03	15, 72	23, 40
6. ima 5 časova nedeljno	9, 86	8, 44	2, 52	2, 13
7. ima 6 časova nedeljno	6, 85	7, 79	6, 29	6, 38
8. ima 7-8 časova nedeljno	3, 01	2, 60	3, 14	0, 00
9. ima 9 i više časova nedeljno	1, 64	1, 95	1, 89	0, 00
10. neprecizno	0, 82	0, 65	9, 43	12, 77

Kada se radi o angažovanju pedagoga fizičke kulture u okviru struke, a van radnog mesta, neophodno je podvući da se radi o najčešće neegzistencijalnom, tj. amaterskom angažovanju u okviru fizičke kulture. Generalizacija rezultata ankete pokazuje da skoro 50 % pedagoga fizičke kulture sa višom stručnom spremom, odnosno 42 % sa visokom stručnom spremom angažovano je na stručnim poslovima u sportskim organizacijama.

⁴ Babiak, J., Analiza nekih aspekata angažovanosti pedagoga fizičke kulture u okviru radne i šire društvene sredine.

Tabela 6. Angažovanje pedagoga fizičke kulture u sportskim organizacijama
 (u zagradi je naznačen procenat profesionalnog angažovanja)⁵

	VŠSS m	VŠSS ž	VSSm	VSSž
Fudbal	27,04 (1,88)	/	24, 11 (3,57)	/
rukomet	25, 79 (4,40)	24, 14	19,64 (5,36)	16, 67
košarka	12, 58 (4,40)	10, 34 (3,45)	13, 39 (0,89)	/
odbojka	10, 06 (0,63)	17, 24	8,93 (3,57)	11, 11
atletika	10, 69	10, 34	10, 71	22, 22
gimnastika	3, 77	13, 79	1, 79	11, 11
boril. sportovi	5, 66	/	6, 25	5, 55
sport. u vodi	3, 14	3, 45	10, 71	11, 11
streljaštvo	3, 14	3, 45	/	/
ostali sportovi	6, 29	3, 45	8, 04	/
rekreacija	1, 26	17, 24 (6, 90)	1, 79	33, 33 (11, 11)

ZAKLJUČAK

Naša zemlja će pre ili kasnije postati član Evropske zajednice, i zbog toga nije loše da se na svim poljima na vreme pripremimo, pa tako i na polju fizičkog vaspitanja. Pedagošku sferu, pa tako i nastavnike fizičkog vaspitanja interesuje veoma bitno pitanje, kakvi sadržaji fizičkog vaspitanja će u budućnosti privući što veći broj učenika prema vannastavnim sportskim aktivnostima. Treba da se podsetimo razmišljanja, E. Burka, koji je 1970. godine napisao: "Fizičko vaspitanje danas više nije aktivnost koja je zatvorena između četiri zida sale za fizičko vaspitanje, niti je fizička aktivnost koja se sprovodi na sportskim terenima daleko od škole, nego je takva obrazovna oblast, koja zajedno sa drugim obrazovnim oblastima pokušava da odgovore na globalne probleme savremenog doba". Tako je fizičko

⁵ Babiak, J., Analiza nekih aspekata angažovanosti pedagoga fizičke kulture u okviru radne i šire društvene sredine.

vaspitanje pored razvoja kulture pokreta i razvoja motoričkih sposobnosti, prihvatiло dodeljeni zadatak, u stvaranju ravnoteže između telesnog i duševnog zdravlja, u vaspitanju na zdrav način života, u borbi protiv bolesti zavisnosti, u stvaranju pravilnih higijenskih i seksualnih običaja i na planu usmeravanja ka sportskim aktivnostima u slobodnom vremenu.

Ukoliko fizičko vaspitanje želi da učvrsti svoje pozicije i svoju prisutnost u školskim programima, a za to postoje velike šanse, mora da se suoči sa svojim ciljevima, sadržajima, i mora da razbije krute barijere i otpore, koje sprečavaju pozitivne promene u toj oblasti. Upravo zbog toga stručnjaci za fizičko vaspitanje moraju se pripremiti za zahteve savremenog društva. Vredi podsetiti kolege da značaj fizičkog vaspitanja neće sačuvati samo delatnost, fizička aktivnost, nego će ga sačuvati upoznavanje sa smisлом učestvovanja. Predmet mora uzeti u obzir savremene potrebe učenika, jer novija istraživanja ukazuju na promene u strukturi aktivnost, u odnosu na ranija istraživanja.

Svedoci smo snažne diferencijacije u odnosu na sportske grane, tradicionalni sportovi se sve više potiskuju. Stručnjaci za fizičko vaspitanje zato imaju važan zadatak da sa velikom pažnjom prate interesovanja školske omladine. Tačno se mora znati čime se učenici žele baviti. U zadnje vreme, konkretno, među učenicima veoma je popularno: bildovanje, joga, istočni načini vežbanja, budo, ples, extremni sportovi, vežbanje koje ima za cilj da poboljša raspoloženje i zdravlje, borilačke veštine, džez gimnastika itd. Pored toga javlja se potreba za sportskim turizmom, za specifičnim sadržajima za žene i hendikepirane osobe.

Doprinos nastave fizičkog vaspitanja u stvaranju navika kod učenika i učenica za bavljenje redovnim sportskim aktivnostima ocenjen je od strane nastavnika relativno niskom "prosečnom", ocenom. Takvo vrednovanje pomenutoг doprinosa fizičkog vaspitanja proističe iz empirijske evidencije po kojoј se učenici po završetku školovanja, ne uključuju masovno u vannastavne sportske aktivnosti. Za poboljšanje stanja u ovom pogledu veoma je značajna aktivna uloga roditelja.

Mišljenje pedagoga fizičke kulture veoma je važna polazna tačka prilikom sastavljanja gradiva koje obuhvata predmet fizičko vaspitanje. Razlike u godinama

starosti i u godinama stručnog iskustva kod pedagoga fizičke kulture ne smemo zanemariti, i već sada moramo uvažavati mišljenja mlađih kolega, jer će uskoro ta generacija biti u prilici da donosi nove palnove i programe rada. Neizbežno se nameće pitanje: **Da li je škola faktor motivacije za bavljenje sportom?** Prema mišljenju nekih stručnjaka: "Nastavu fizičkog vaspitanja u školi, karakterišu veštački usvojeni pokreti i frontalna nastava. To nije ništa drugo nego ponašanje koje karakteriše celu našu kulturu, isticanje volje i skupljanje površnih informacija bez negovanja pozitivnih emocija i funkcija koje se za njih vezuju. Ova kultura promovisala je diktaturu volje, zbog čega smo izgubili vezu sa svojim emocijama i sa pokretima koji se za njih vezuju. Moramo dakle, vratiti emocije, osećaj uspešnosti i radost, svoj deci koja učestvuju u nastavi fizičkog vaspitanja i u vannastavnim sportskim aktivnostima.,,

LITERATURA

1. Bala, G., Malacko, J., Momirović, K., (1982): Metodološke osnove istraživanja u fizičkoj kulturi, Novi Sad.
2. Koković, D., (1986): Sport bez igre, Beograd.
3. Lepić, J., (1995): Stavovi učenika osnovne škole i njihovih roditelja prema vrednostima fudbala, Fakultet fizičke kulture, Novi Sad, Magistarski rad.
4. Lepić, J., (2004): Institucionalni faktori razvoja sporta u Autonomnoj Pokrajini Vojvodina, Fakultet fizičke kulture, Novi Sad, Doktorska disertacija.
5. Raič, A., (2002): Sporstki menadžment, SPAK, Beograd.

Vannastavne aktivnosti dece sa posebnim potrebama

Bogdan Drobac

ZIMSKI KAMP – ŠKOLA SKIJANJA ZA DECU OMETENU U RAZVOJU

Sažetak

Prezentirana je problematika dece sa posebnim potrebama, sa uzrocima i prevalencama mentalnog hendikepa kod nas i u svetu. Istaknute su specifičnosti ove dece u organizaciji i realizaciji mogućih oblika i sadržaja u fizičkim i sportskim aktivnostima.

Na kraju je dat realan prikaz zimskog kampa hendikepirane dece sa osvrtom na organizaciju i realizaciju, a pre svega obuku skijaških aktivnosti (alpskog i nordijskog skijanja).

Summary

Author presented problems of children with special needs, with causes and phenomenon possibilities of mental handicap here, and worldwide.

Accent is put on many specifics of these children in organization and realization possible forms and contains, in physical and sports activities.

In the end, real winter-camp film for handicap children was shown, with accent on organization and realization, but first of all on training skiing abilities (Alpine and Nordic skiing).

UVOD

Nauka i praktičan društveni život odavno su, kao što je poznato, pokazali da postoji jedna grupa ljudi koji imaju psihofizički nedostatak (sa kojima se rađaju ili ih u životu stiču), koji ispoljavaju narušavanje njihovog integriteta kao ljudskih bića i onemogućavaju im da se oforme, ispolje i ostvaruju kao osobe u društvu. To nisu bolesne osobe koje trebe lečiti, a nisu ni zdrave, jer je njihovo zdravlje dezintegrисано, narušeno psihofizičkim nedostatkom. Njihov psihofizički nedostatak dovodi do njihove fizičke i mentalne neuravnoteženosti ili onemogućava prilagođavanje društvenoj sredini i gospodarenje vlastitim biološkim i socijalnim mogućnostima. Ustvari, njihov psihofizički nedostatak onemogućava ili otežava njihovu socijalnu komunikativnost i njihovo individualno ostvarenje kao ljudskih bića u društvenim zajednicama.

Humanizacija društvenog položaja lica sa psihofizičkim smetnjama u našoj državi odvija na dva načina: osiguravanje njihove socijalne sigurnosti (osiguravanje zdravstvene zaštite, obrazovanje i sredstva materijalne egzistencije), i njihovim osposobljavanjem za radne aktivnosti, te uključivanjem u proces rada osiguranjem uslova za zapošljavanje i zaštitom u radnoj sredini.

INFORMACIJE O OSOBAMA OMETENIM U MENTALNOM RAZVOJU

Šta je mentalni hendikep?

Prema novoj definiciji Američkog udruženja za mentalni hendikep (AAMR), osoba se smatra mentalno hendikepiranom na osnovu sledeća tri kriterijuma:

1. nivo intelektualnog funkcionalisanja (IQ) ispod 70-75,
2. značajnih ograničenja u dva ili više područja adaptivnih veština, i
3. kao manifestacija stanja pre 18 godine.

Područja adaptivnih veština su dnevne veštine neophodne za život, rad i zabavu u zajednici. Nova definicija uključuje deset adaptivnih veština: komuniciranje, svest o samom sebi, život u kući, društvene veštine, razonodu, zdravlje i sigurnost, orijentaciju, funkcionalne veštine, korisnost u zajednici i posao.

Adaptivne veštine osobe se procenjuju u njenom tipičnom okruženju u svim aspektima te osobe. Osoba sa ograničenjima u intelektualnom funkcionisanju koja nema ograničenja u područjima adaptivnih veština, ne mora imati dijagnozu mentalnog hendikepa. Deca sa mentalnim hendikepom odrastaju u odrasle sa mentalnim hendikepom, oni ne ostaju **večno** deca.

Koji su uzroci mentalnog hendikepa?

Mentalni hendikep može prouzrovati bilo koje stanje koje oštećuje razvoj mozga pre rođenja, tokom porođaja ili u detinstvu. Otkriveno je nekoliko stotina uzroka, a u jednoj trećini slučajeva uzrok ostaje neotkriven. Uzroci se mogu podeliti na sledeći način: genetska stanja, problemi u trudnoći, problemi u porođaju i nakon porođaja i siromaštvo.

Kolika je prevalenca mentalnog hendikepa?

Prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji iz 1994. godine oko 156 miliona ljudi ili 3% svetske populacije ima mentalni hendikep. Prevalenca po kontinentima (i kod nas): Afrika 20.310.000, Australija 525.000, Azija 97.710.000, Evropa 15.390.000, Srednja i Južna Amerika 13.800.000, Severna Amerika 8.610.000, Srbija i Crna Gora 240.000 od toga AP Vojvodina 60.000. Mentalni hendikep nema granica. On prelazi granice rasnog, etničkog, obazovnog, društvenog i gospodarskog. Može se desiti u bilo kojoj porodici. U jednoj od deset porodica postoji mentalni hendikep.

Razvoj fizičke kulture tokom poslednjih godina kretao se i specijalizirao u domenima navedenih funkcija. Fizičko vaspitanje putem nastave i vannastavnih

aktivnosti u vaspitno obrazovnim institucijama, takmičarsko fizičko vežbanje putem sportskog treninga i piramidalnog sistema takmičenja u okviru organizacija za fizičku kulturu, rekreativno vežbanje u ustanovama koje se bave ovom populacijom, kao i kineziterapijsko fizičko vežbanje putem vaspitno obrazovnih, opštih specijaliziranih zdravstvenih ustanova, centara ili institucija.

SPECIFIČNOSTI U ORGANIZACIJI I REALIZACIJI MOGUĆIH OBLIKA I SADRŽAJA U FIZIČKOJ I SPORTSKOJ AKTIVNOSTI

Među stručnjacima za rad sa osobama ometenim u razvoju uvažen je stav da fizičko vaspitanje smatraju samo dodatkom stvarnim obazovnim zadacima, odnosno manuelnim, verbalnim, grafičkim veštinama. Iskustva pokazuju da taj redosled treba izmeniti.

Ometenim u razvoju kao i svakom drugom čoveku, potrebno je da sigurno i postojano vlada sposobnošću kretanja i širokom kontrolom mišića. Samo će tada on biti u stanju da uči profinjene motorne veštine i one aktivnosti koje ih sadrže.

Ometeni u razvoju često ne mogu zadovoljiti svoje potrebe za kretanjem zbog neuroloških oštećenja, a čak i u neurološki normalnim slučajevima pokreti su im slabo koordinisani zbog opšte nezrelosti lokomotornog aparata.

Potrebe osoba ometenih u razvoju ne razlikuju se od potreba druge osobe, ali se razlikuju po načinu na koji se ostvaruju. Pored potrebe za osećajem sigurnosti, pripadnosti, potrebe biti uočen, biti među drugom decom, potrebe za osećajem

osobne vrednosti i posedovanje društvene uloge, potrebe za održanjem, potrebe za hranom, seksualne potrebe i drugih, potrebe za postizanjem psihomotornog razvoja tj. potreba za postizanjem veština fizičkog pokreta je jedna od najvažnijih u fizičkom vaspitanju osoba ometenih u razvoju.

Fizička vežba pozitivno utiče na sve osnovne psihološke funkcije, posebno na aktivnosti srca i disajnih organa uključujući i cerebralni korteks. Pokret održava opšti osećaj fizičkog blagostanja.

Fizička vežba unapređuje opšte psihološko blagostanje. To najbolje pokazuje žive reakcije zadovoljstva koji ometeni u razvoju izražavaju pokretom.

Mišićna snaga je neophodni uslov za svaki napor u radu ili igri.

Poznato je, da je gubljenje ravnoteže jedan od najjačih uzroka straha. Dete ometeno u razvoju obično počinje hodati kasnije od normalnog deteta zbog veće težine i obima, njegovi padovi su bolniji nego kod mlađe dece kad uče da hodaju. To iskustvo je razlog kasnijeg straha od visine i od pada. Zato su vežbe koje postepno stvaraju poverenje u motornu aktivnost veoma značajne za opšte stanje deteta. Psihološka napetost i osećaj nelagodnosti često se odražavaju u napetim pokretima kao što je koprcanje, grimase ili opšti nemir. Te su manifestacije među najčešćim problemima ponašanja kod dece ometene u razvoju. Ti se pokreti mogu u velikoj meri redukovati, ako se toj deci pomaže da ovladaju osnovnim pokretima tela. Održavanje nepokretnog položaja izgleda kao pasivnost ali je to u stvari oblik pravog i ako nevidljivog motoričkog napora. Zbog toga detetu treba pomoći da nauči kako ispravno učiniti svesni pokret, u šta se ubraja i stanje mirovanja.

Ovladavanje osnovnom aktivnosti tela, posebno glave, koja se treba uspraviti u hodu, veoma je značajna.

Uočavanje motoričke aktivnosti je značajno za sliku koju dete stvara o sebi, a to je veoma važan faktor za detetov individualni i društveni razvoj. Fizička vežba u koju je uključeno čitavo telo pomaže detetu da stvori sliku o svom telu kao efektivnom instrumentu akcije.

Fundamentalna neverbalna svest o opštim pojmovima vremena i prostora normalno se javlja u prvoj godini života i takve slike uključuju pojmove: zajedno i

odvojeno, blizu i daleko, ponovo, druga strana i mnoge druge. Deca ometena u razvoju najčešće imaju vrlo siromašnu sposobnost shvatanja tih slika. Svrhovita opšta motorna aktivnost pomaže im da postignu takvu orijentaciju. Zbog toga fizička vežba ima osnovni značaj za njihov mentalni kao i fizički razvoj.

Centralna poteškoća za pedagoge fizičke kulture u radu sa decom ometenom u razvoju je prenošenje zahteva i uputa na njima prihvativljiv način te očekivanje njihove saradnje. Postizanje ravnoteže između autoritativnih i popustljivih stavova jedan je od najvažnijih problema s kojim se nastavnik suočava. Kako iskustva pokazuju, da bi se postigao cilj, treba zadovoljiti sledeće uslove:

1. stručnjak mora biti za dete značajna osoba,
2. stručnjak mora biti autoritativna osoba,
3. stručnjak u radu sa ovom populacijom vodi računa o biološkim i socijalnim motivima, te ih potencira.

ORGANIZACIJA I REALIZACIJA ZIMSKOG KAMPA

Oblici i sadržaji aktivnosti

Organizacija i realizacija zimskog kampa prepostavlja:

1. donošenje odluke o zimovanju, organizatorima i realizatorima istog,
 2. pripreme za zimovanje,
 3. opštu fizičku pripremu učesnika i
 4. organizaciju života i rada u kampu.
- Ad 1. Imenovanje odgovorne osobe za organizaciju i realizaciju zimovanja i ostalih članova za obavljanje tačno određenih zadataka i izrada spiska ukupnog broja dece.
- Ad 2. Izbor mesta zimovanja, datuma zimovanja, troškovi zimovanja i neposredne pripreme za odlazak na zimovanje (nabavka i priprema opreme, pakovanje opreme za transport, osiguranje prevoza, lekara, stomatološki pregled, pasoši i drugo).

- Ad 3. Opšta fizička priprema, provodi se četiri nedelje pre odlaska na zimovanje u okviru časova slobodnih aktivnosti sa sledećim sadržajima:
- a) pešačenje i trčanje,
 - b) prirodni oblici kretanja i drugi zadaci bliski aktivnostima koje učenici provode na snegu (npr. različiti oblici i zadaci kretanja uz breg, uspinjanje, silaženje niz breg, savladavanjem prepreka na ravnom, neravnom i kosom terenu, elementarne, štafetne i ekipne igre, vežbe jačanja i dr.).

- Ad 4. Organizacija života i rada za zimovanju :

Dnevni režim rada:

7,00 – ustajanje, uređenje spavaone i jutarnja higijena

8,00 – doručak

9,00 – realizacija prepodnevnog programa sportsko rekreativnih aktivnosti
(alpsko skijanje)

12,00 – ručak

14,00 – realizacija popodnevnog programa sportsko rekreativnih aktivnosti
(alpsko skijanje)

16,00 – realizacija programa sportsko rekreativnih aktivnosti (skijaško
trčanje)

18,00 – večera

20,00 – realizacija programa društveno zabavnih aktivnosti

22,00 - odlazak na spavanje.

Program sportsko-rekreativnih aktivnosti na zimovanju

ŠKOLA SKIJANJA

1. Alpsko skijanje (slalom, veleslalom i spust): korišćenje skijaške opreme, hodanje na skijama, klizanje, okreti, padovi, penjanja, spust, kosi spust, bočno otklizavanje, zavoj k bregu, pluženje, plužni zavoj, osnovni zavoj, široko vijuganje, klizni korak, prestupni zavoj, prestupna tehnika, korišćenje žičare i takmičenje

2. Nordijsko skijanje (skijaško trčanje): upoznavanje sa opremom, tehnika hodanja, tehnika trčanja, klizni korak i naizmenični, korišćenje palica, hodanje i trčanje uz breg, spust i kosi zavoj, takmičenje.

3. Teorijska znanje: čuvanje, održavanje, korišćenje opreme, pravila ponašanja na terenu, opasnosti u planinama, zaštita – sigurnost skijaša, pravila takmičenja

Napomena: Takmičenja se realizuju po pravilima i propozicijama specijalne olimpijade. Takmičarske grupe se formiraju na osnovu pola, hronološke dobi (8-11, 11-14, 14-17, 17-21, 21-28, preko 28 godina), mentalne dobi, sposobnosti koju proveravamo na kvalifikacionim takmičenjima. Staze za slalom, veleslalom, spust su kraće sa manjim brojem kapija, a skijaško trčanje se sprovodi na 1, 3, 5 i više kilometara.

ZAKLJUČAK

SA STRUČNOG SAVETOVANJA « VANNASTAVNE ŠKOLSKE SPORTSKE AKTIVNOSTI UČENIKA, NAČIN REALIZACIJE I SISTEMI TAKMIČENJA »

Polazeći od **novih koncepata nastave fizičkog vaspitanja učenika** u osnovnoj i srednjoj školi, neophodno je osavremeniti i sa pozitivnim rešenjima na svetskoj i evropskoj sceni usaglasiti i segment vančasovnih, vannastavnih i vanškolskih sportskih aktivnosti. U tom smislu mogu pomoći i neka **iskustva iz inostranstva**. Kao realnu intervenciju u rešavanju ove problematike treba očekivati **od vladinih, ali i nevladinih organizacija, institucija**.

U koncepciji **fundiranja realnih osnova** ovih aktivnosti **treba polaziti od suštine, da je pokret za decu u razvoju esencijalna potreba** i da aktivnosti koje će to pružiti **treba da obuhvate sve učenike škole**. Pri tome te aktivnosti treba da budu stručno osmišljene i organizovane, sa odmerenim i detetu prilagođenim trenažnim tretmanom, određene složenosti, obima i intenziteta, ne uvek i po svaku cenu podređenih takmičarskim ciljevima. Takva, znači **masovna primena** bi morala polaziti od **osnovnih teoretskih i metodičkih postulata** u primeni ovih aktivnosti, ne zapostavljajući ni **prošireni prostor njihove primene** (takmičenje, OFP, rekreativno i korektivno vežbanje, ali i vežbanje tipa poželjne psihosocijalne stimulacije). U tom smislu treba tačno utvrditi **šta raditi, kada početi i kako raditi?** Polazeći od **ranijih iskustava, sadašnjeg trenutka**, ali i sigurne vizije **kakav će biti školski sport u bliskoj budućnosti**, treba već sada fundirati takve oblike rada na ovom polju koji će biti **zasnovani na savremenim potrebama naše dece i omladine**. U tom smislu angažovati sve relevantne faktore a posebno prosvetni kadar u školi te kompletan sportski sektor u naseljenim mestima.

Neophodni momenat za realizaciju ove koncepcije bio bi vezan sa **dodatnim finansijskim investiranjem pre svega lokalne samouprave**. Škola bi morala da povoljno **reši i sva organizaciona pitanja** realizacije vannastavnih aktivnosti (prostor, kadar, opremljenost, organizacija učenika itd.) a poželjna bi u tom smislu bila i saradnja sa sektorom sporta u dotičnoj sredini.

U okviru **takmičarskih aktivnosti treba ustrojiti širi i u svakom slučaju kompleksniji sistem**, koji će obuhvatiti **najširi dijapazon školske populacije** (predškolsku ustanovu, kompletну osnovnu školu, srednju školu, ali i specijalne škole), **sa utvrđenim sistemom prolaznosti na školskom, opštinskom, regionalnom (zonskom), pokrajinskom i republičkom nivou**, sa određenim i uzrastu odmerenim disciplinama, svrstanih u **programe sportskih takmičarskih aktivnosti** (predškolski, osnovni, izborni, specijalni itd). Taj sistem bi se mogao okvalifikovati kao jedinstven sistem koji bi trebalo realizovati na području AP Vojvodine. Zbog toga bi se već sada postojeći sistem morao korigovati.

Iz razumljivih razloga **osnovni program sportskih aktivnosti, radi svoje prolaznosti do republičkog nivoa mora biti kompatibilan sa formiranim sistemom OSIURS** (osim nekih regionalnih aspekata), dok se svi ostali aspekti takmičarskih sportskih aktivnosti mogu prihvati kao **specifični deo vojvodanske sportske tradicije**, čiji će se nivoi kvalifikacija kretati od onog školskog, do neobavezno za sve – pokrajinskog nivoa. Za bolju realizaciju ovakvog sistema takmičenja neophodno je elaborirati i **sistem školskih sportskih saveza na pojedinim nivoima takmičenja**.

Predloženi koncept, dakle pretpostavlja dva segmenta, dva oblika bavljenja vannastavnim aktivnostima, onaj **masovni** za kompletну školsku populaciju i onaj **kvalitetni** za motorički talentovaniju populaciju. **Kao primereniji modernim zahtevima vremena ovakav koncept bi se morao i u našoj sredini realizovati.**

U Novom Sadu, 19. novembra 2004. godine

Članovi radne grupe

UPUTSTVO SARADNICIMA ČASOPISA «AKTUELNO U PRAKSI»

Časopis «Aktuelno u praksi» publikuje neobjavljene originalne radove iz oblasti sporta, ali i dodirnih (bioloških, humanističkih, društvenih i prirodnih) nauka, pod uslovom da radovi budu stručnog i naučnog karaktera, odnosno da se baziraju na novim empirijskim iskustvima.

Tekst rukopisa mora biti koncizan i jezički korektan, štampan na računaru. Pismo časopisa je latinica. Dužina teksta ne bi trebala da prelazi 6 stranica. Uz kompletan tekst na A-4 formatu, ukoliko se isti ne pošalje E-mailom, neophodno je priložiti i disketu sa snimkom teksta i svih priloga.

Rukopis mora da sadrži: 1. ime i prezime autora, zvanje i adresu autora; 2. naslov rada i event. njegovu kategoriju, izvor (ako je izведен iz šire publikacije, elaborata) i gde je eventualno prezentiran (vrsta izlaganja, ime savetovanja, kategorija, mesto i datum); 3. sažetak i njegov prevod na engleski.

Tekst mora imati jasnu artikulaciju, naznačenu niveliciju naslova i podnaslova i kompletну strukturu kako to predviđaju pojedini tipovi priloga (naučni ili stručni članak, saopštenje, polemika itd.). Fusnote treba primenjivati po postojećoj konvenciji a ukoliko rad ima skraćenice ili šifre, treba ih posebno objasniti (dešifrovati). Sve priloge autor treba da locira u segmentu teksta o kojem govori tabela, ilustracija, grafikon... a samo iznimno ako se radi o opsežnijem prilogu na kraju teksta. Svaki od priloga mora biti razumljiv, kvalitetno uređen, sa naslovom i objašnjenjem oznaka.

U poglavlju Literatura treba navesti samo ona dela koja se u radu citiraju, označiti ih arapskim brojevima, složiti po abecednom redosledu prezimena autora. Sve ostale podatke (naziv dela i podatke o publikaciji) naznačiti prema postojećoj konvenciji.

Rukopisi podležu recenziji i kategorizaciji (prema unutrašnjoj artikulaciji časopisa). Redakcija zadržava pravo na skraćivanje rukopisa, kao i eventualne izmene teksta i naslova. Rukopisi se ne vraćaju. Honoriranje objavljenih priloga nije predviđeno. Redakcija autorima ne dostavlja separate, već obezbeđuje dva primerka časopisa u kojem autor ima svoj prilog.

Rukopisi koji nisu uređeni prema navedenom uputstvu neće ući u obzir za objavljivanje.

Redakcija